

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

**Dětská kniha jako artefakt, funkce dětské knihy a její
výtvarné zpracování**

Children's book as an artifact, the function of children's book and its artistic conception

Autor: Radim Gryga

Katedra Ústavu profesního rozvoje pracovníku ve školství

Vedoucí práce: Mgr. A. Johanka Ovčáčková

Studijní program : Vychovatelství

Praha 2012

NÁZEV:

Dětská kniha jako artefakt, funkce dětské knihy a její výtvarné zpracování

ABSTRAKT:

Tato práce se snaží přehledně zmapovat historii knihy a vývoj ilustrací knih pro děti a mládež a to od jejich počátků až po současnost. Přičemž největší pozornost je zde věnována právě současné ilustraci dětských knih, současným ilustrátorům dětských knih a nakladatelstvím, která se na tento typ literatury specializují nebo jsou s tímto typem literatury spojována. Zmiňuje i důležitost funkcí ilustrací určených pro děti a mládež. Součástí praktické části práce je mnou vytvořená kniha obsahující ilustrace dětí 4. a 5. třídy ZŠ Tursko ke knize Bohumila Říhy a ilustrátorky Heleny Zmatlíkové Honzíkova cesta. Závěrem práce předkládá možnosti využití tématu ilustrace při výuce předmětu výtvarná výchova na základní škole.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Dětská kniha, ilustrace, nakladatelství, ilustrátor, historie knihy, autorská kniha

TITLE:

Children's book as an artifact, the function of children's book and its artistic conception

SUMMARY:

This thesis is trying to map the history of children's and youth's book illustrations in a organized way since its origination up to today. And the major attention is paid to the contemporary illustration of children's books, nowadays children's books illustrators and publishing houses, which are specialized in this type of literature or are connected with it. It also mentions the importance of illustration functions aimed for children and youth. The part of the practical part contains by-me-made book with illustrations of children from 4. and 5. class in basic school Tursko for Bohumil Říha's book illustrated by Helena Zmatlíková called Honzíkova cesta. The end of the thesis introduces options of using the illustration issue within fine art teaching at basic schools.

KEYWORDS:

Children's book, illustration, publishing house, illustrator

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Dětská kniha jako artefakt, funkce dětské knihy a její výtvarné zpracování vypracoval pod vedením Mgr. A. Johanky Ovčáčkové samostatně na základě vlastních zjištění a za použití pramenů uvedených v seznamu.

Praha, 5. dubna 2012

.....

Podpis

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí mé bakalářské práce Mgr. A. Johance Ovčáčkové za cenné rady a připomínky, které mi pomohly k jejímu vypracování.

Dále bych chtěl poděkovat řediteli ZŠ Tursko panu Mgr. Vítu Šollemu, který mi umožnil spolupráci s dětmi ze 4. a 5. třídy v hodině výtvarné výchovy.

V neposlední řadě pak děkuji Mgr. Martině Čmuchařové za překlad anotace do anglického jazyka.

1 Úvod.....	8
2 Dětská kniha jako artefakt.....	10
2.1 Artefakt.....	10
2.2 Historie knihy a její vývoj.....	12
2.2.1 Počátky vzniku knihy.....	12
2.2.2 Výroba kodexů.....	14
2.2.3 Vynález knihtisku a jeho rozvoj.....	15
2.2.4 Reforma knižní vazby.....	16
2.2.5 Význam knihy v dnešní době.	16
2.3 Funkce dětské knihy.....	17
3 Ilustrace.....	18
3.1 Ilustrace dětské knihy - mladší předškolní věk (do 3 let).....	18
3.2 Ilustrace dětské knihy - starší předškolní věk (3-6 let).....	19
3.3 Ilustrace dětské knihy- mladší školní věk (6-10 let) a starší školní věk (11-15 let).....	20
3.4 Krátký pohled do minulosti ilustrace a tiskařských technik.....	20
3.4.1 Nástin vývoje české dětské ilustrace.....	23
3.5 Funkce dětské knižní ilustrace.....	30
4 Současná ilustrace knih pro děti a mládež.....	32
4.1 Situace na českém knižním trhu.....	32
4.2 Knihy pro děti a mládež v produkci vybraných českých nakladatelství.....	33
4.2.1 Nakladatelství Baobab.....	34
4.2.1.1 Ilustrátoři nakladatelství Baobab.....	34
4.2.2 Nakladatelství Meander.....	39
4.2.2.1 Ilustrátoři nakladatelství Meander.....	40
4.2.3 Nakladatelství Brio.....	42
4.2.3.1 Ilustrátoři nakladatelství Brio.....	42

4.2.4 Nakladatelství Labyrint.....	44
4.2.4.1 Ilustrátor nakladatelství Labyrint.....	45
4.2.5 Nakladatelství Albatros.....	46
4.2.5.1 Ilustrátoři nakladatelství Albatros.....	47
4.2.6 Nakladatelství Fragment.....	52
4.2.6.1 Ilustrátoři nakladatelství Fragment.....	52
4.2.7 Nakladatelství Librex.....	55
4.2.7.1. Ilustrátoři nakladatelství Librex.....	55
4.2.8. Nakladatelství Egmont ČR	56
5 Praktická část.....	58
6 Využití ilustrace v pedagogické praxi	60
7 Závěr	61
8 Seznam použitých obrázků.....	62
9 Seznam použitých zdrojů.....	67
9.1 Seznam sekundární literatury.....	67
9.2 Seznam citovaných internetových zdrojů	69
9.3 Sekundární internetové zdroje.....	70

1 Úvod

Cílem práce je popsat vývoj ilustrací v knihách pro děti od jejich prvopočátků až po současnost. Při psaní se zaměřuji hlavně na soudobou ilustrační tvorbu a ve své práci představuji různé přístupy k ilustracím dětských knih, což je nelehký úkol, hlavně z toho důvodu, že o současné ilustraci pro děti a mládež a o současných ilustrátorech neexistuje mnoho pramenů. V této části práce nakonec čerpám převážně z internetových zdrojů a z webových stránek v práci uváděných nakladatelství.

Tématem mé bakalářské práce je Dětská kniha jako artefakt, funkce dětské knihy a její výtvarné zpracování. Tematika dětské literatury mi není zcela cizí, protože jsem sám otcem dvou školou povinných dětí, s nimiž jsem strávil již mnoho hezkých chvil nad knihou. Musím se však přiznat, že než jsem práci začal psát, neměl jsem ani tušení, že dětská kniha či jakákoliv jiná může být nazývána artefaktem. Slovo artefakt jsem měl spojené spíše s malířstvím či sochařstvím.

Z tohoto důvodu se v úvodní části své práce zaměřuji na samotné vysvětlení významu slova artefakt a také toho, co se vlastně pod pojmem dětská kniha jako artefakt skrývá. Ve stejné kapitole se pak snažím popsat historii vzniku knihy, pro kterou byly asi nejdůležitějšími mezníky vynálezy písma, papíru a konečně v 15. století i knihtisku, který napomohl šíření knih mezi prostší lid. Zmiňuji zde i pokroky ve vývoji knižní vazby a význam knihy v dnešní době, jež se od dob jejího vzniku výrazně liší. V další části kapitoly se již soustředím na dětskou knihu a její základní funkce.

Obsahem čtvrté kapitoly je samotné vysvětlení pojmu ilustrace. Dále pak rozdělení ilustrace dětské knihy podle stáří recipientů, pro které je určena. Všechny tyto skupiny recipientů mají jiné požadavky na ilustrační zpracování a autoři ilustrací by na potřeby těchto skupin při tvorbě ilustrací měli brát zřetel. Zařadil jsem zde i krátký pohled do minulosti ilustrace a vývoje tiskařských technik, jež pro názornost doplňuji obrázky. V předposlední části kapitoly týkající se ilustrace se snažím o stručný přehled vývoje české dětské ilustrace. Jelikož je její historie velmi bohatá a kvalitních ilustrátorů je velké množství, vybírám pouze ty nejznámější z nich, jejichž díla se dodnes vydávají a jsou u dětí oblíbená. Text opět doplňuji obrázky z děl těchto ilustrátorů. Poslední část kapitoly o ilustraci věnuji popisu funkcí dětské knižní ilustrace.

Pátá kapitola pojednává o současné ilustraci knih pro děti a mládež. Hned v jejím úvodu popisuji současnou situaci dětských knih na knižním trhu. Jelikož existuje v České

republice velké množství nakladatelství, která vydávají dětské knihy, rozhodl jsem se detailněji popisovat pouze produkci některých z nich. Vybírám tedy jen ta, která jsou na knižním trhu nejvíce viditelná a jejichž název je neodmyslitelně spjat s knižní tvorbou pro děti a mládež. U každého, takto vybraného nakladatelství, popisuji jeho vznik a zaměření. Dále pokračuji výčtem nejznámějších a nejlépe hodnocených autorů ilustrací, kteří pro tato nakladatelství tvoří. U každého autora uvádím jeho životopisná data a ve zkratce také údaje o jeho vzdělání, zaměření a knižní produkci. Pro úplnost připojuji ukázky ilustrací těchto autorů z různých internetových zdrojů, jejichž původ uvádím v seznamu literatury.

Kapitola týkající se praktické části popisuje vznik celé knihy včetně obalu, vazby, ilustrací a textu, kterou jsem vytvořil na motivy knihy *Honzíkova cesta* od autora Bohumila Říhy a ilustrátorky Heleny Zmatlíkové.

V poslední pedagogické části uvádím možnosti práce s ilustrací v předmětu *výtvarná výchova na základní škole*.

2 Dětská kniha jako artefakt

2.1 Artefakt

Na začátku této kapitoly si pro úplnost vysvětlíme, co to vlastně artefakt je. Samotný pojem je složen ze dvou latinských slov arte – umění, zručnost a factum – čin, skutek, událost. „Původně byl pojem artefakt užíván převážně v archeologii pro všechny uměle vytvořené věcné kulturní objekty, které měly samostatné funkční určení. Jakýkoli materiální přenosný předmět zhotovený nebo modifikovaný činností člověka v souladu s normami určité kultury. Artefakty jsou tříděny do kategorií tříd, typů a variant. Pojem se ovšem rychle rozšířil do ostatních oborů jako výtvarné umění, historie, sociální a kulturní antropologie, etnologie, psychologie, lékařství aj.“¹

Pro naši potřebu bude však důležitější zaměřit se na artefakt ve výtvarném umění. „Artefakt (z lat. ars - umění, factus - udělaný, vytvořený), v širším smyslu jakýkoli umělý věcný výtvar človenka, ve výt. um. smyslově konkrétní výtvar, u kterého je termínem zdůrazňován vedle záměrnosti vzniku také prvek uměleckosti. A. označuje díla z pomezí umění, u nichž není přiřazení do umění zcela jednoznačné z hlediska dobového, estetického a uměleckého vědomí, platné klasifikace umění kulturních a uměleckých tradic, vžitě hodnotové soustavy apod. Vztahuje se převážně k mezním výtvarným projevům, např. k dílům naivního malířství a sochařství, ke zvláštnostem či výtvarům, které se svou vnější podobou uměleckým dílům blíží (sochy z uhlí, vytvořené polskými havíři v 19. stol.) a obecně k dílům, jejichž umělecké hodnocení je nejisté, ale jež v dobovém uměleckém vědomí, zpravidla přechodně, nalézají odezvu aktualizací některých smyslově významových složek.“²

Významný český jazykovědec a teoretik umění Jan Mukařovský „... rozlišoval mezi tzv. artefaktem (artefakt – cosi uměle vytvořeného, co je vytvořeno člověkem, co ho odlišuje od přírodních předmětů) a estetickým objektem. Artefakt, podle Mukařovského, byla materiální složka, v níž se umělecké dílo zhmotňuje, fixuje. Artefaktem je pomalované plátno, socha. Ale také divadelní představení je specifickým artefaktem, který se proměňuje s jednotlivými inscenacemi. Stejně tak reprodukce hudebního díla je artefaktem, který se proměňuje s jednotlivými provedeními tohoto díla. Pokud jde o básnictví nebo literaturu, tam je artefaktem zapsaný nebo tištěný text, kniha. Existuje dokonce určité odvětví knižní kultury

¹ DOHNALOVÁ, M. Slovník antropologie občanské společnosti, s. 27.

² BALEKA, J. Výtvarné umění: výkladový slovník, s. 29.

– bibliofilie, které se zaměřuje na estetizaci tohoto samotného artefaktu, tzn. na vydávání krásných knih, ať už v podobě vazby, písma, typu písma, vzácného papíru apod.“³

Pojďme se podívat, jak je chápán artefakt v souvislosti s literaturou a knižní produkcí. Za artefakty se zde považují převážně autorské knihy, „jejichž tvůrci bývají nejčastěji výtvarníci, hudebníci či básníci, kteří chápou formu knihy jako ideální pro realizaci svého díla.“⁴ Přičemž klíčovou vlastností autorské knihy je fakt, že autorem celého díla tzn. editorem, autorem textu, ilustrátorem, grafikem a autorem knižního zpracování je pouze jedna osoba. Výsledná kniha pak získává velmi osobitou, jedinečnou a nenahraditelnou podobu. „Její prostor umožňuje integraci textu, kresby, fotografie, grafiky, malby ale i plastiky.... Svou komplexností se tento druh knih dotýká všech našich smyslů.“⁵ Autorské knihy zpravidla existují pouze v jednom nebo jen několika málo exemplářích, ale mohou to být i knihy, které jsou vydávané prostřednictvím nakladatelství ve vyšších nákladech.

U knihy jako artefaktu je velice důležitá vazba knihy, která má rozličné podoby. Může být např. vytvořena z plastu, ze dřeva, z kovu apod. Jedná se pak vlastně o autorské - umělecké knihy, u kterých si autor navrhne sám obsah knihy, ke kterému se váže samotné zpracování vazby. Mezi první generaci zakladatelů moderní české vazby 20. století řadíme např.: Ludvíka Bradáče a jeho žáky Petru Pospíšilovou, Antonína Tvrdeho, Josefa Brouska. Tito zmínění se věnovali jak individuálním vazbám, tak i vazbám nakladatelským. Dále sem patří Josef Vyskočil, manželé Jiroutovi, Otta Blažek, Josef Svoboda. Za mladší generaci tvůrců pak považujeme Elišku Čabalovou, Jana Perůtku, Jiřího H. Kocmana, Miloše Šejna, Dalibora Chatrného a Jana Činčeru. Tvorba Jiřího Hadlače, Květy Pacovské a Josefa Váchala pak posouvá autorské knihy zase o něco dále.

Obr. 1 Autorské - umělecké knihy Květy Pacovské

³ HAMAN, A. Úvod do studia literatury a interpretace díla, s. 90.

⁴ VALOCH, J. Škola konceptuální tvorby, Autorské knihy, [online].

⁵ ŠEJN, M. Škola konceptuální tvorby, Autorské knihy, [online].

Některé z principů autorských knih využívají i tzv. obrázkové knihy pro děti, kde ilustrace doprovází autorův text a naopak. Tyto a další knihy můžeme začlenit do velké skupiny knih, které nazýváme knihami pro děti a mládež, či dětskými knihami, jimiž se budu v této práci podrobněji zabývat. Samotná literatura pro děti a mládež se rozděluje na literaturu pro recipienty mladšího (do 3 let) a staršího (3-6 let) předškolního věku, mladšího (6-10 let) a staršího (11-15 let) školního věku a literaturu určenou adolescentům. Jednotlivé etapy dětské knihy zhruba odpovídají vývojovým stádiím dětské psychiky. Avšak čtenářská vyspělost dětí se individuálně značně různí a vůbec se nemusí shodovat s jejich biologickým věkem. V této práci se budu zabývat především ilustracemi dětských knih všeobecně bez ohledu na věkové rozdělení recipientů.

2.2 Historie knihy a její vývoj

2.2.1 Počátky vzniku knihy

Nejdůležitějším mezníkem pro vznik knihy byl bezesporu vynález písma, který patří k největším objevům lidstva. Díky písmu se začaly rozvíjet a šířit všechny obory lidské činnosti. Písmo umožnilo uchovávat a šířit poznání. Písmo a také vznik knihy prošly dlouhodobým vývojem. Prvním dochovaným písmem je písmo klínové, jež vzniklo ve 4. tisíciletí př. n l. v povodí řek Eufratu a Tigridu. Psalo se nejprve na kámen, kus dřeva nebo na hliněné tabulky, které se pak vysoušely na slunci či vypalovaly na ohni.

Obr. 2 Zápis na hliněnou destičku

Ve starověkém Egyptě bylo také známé písmo hieroglyfické, kterým se psalo na papyrus, což byla tenká, dlouhá, spleená hmota z pásků sloupnutých z rákosu vodní rostliny, která se jmenovala papyros. Tato hmota byla velmi lehká a křehká, nedala se skládat, ale musela se navinovat do svitků. Oba konce papyru bývaly pro snazší manipulaci upevněny na dřevěné hůlky. Tak vznikaly první tzv. svitkové knihy.

Obr. 3 Svitek

Řekové a Římané na počátku našeho letopočtu pak zapisovali také méně významné záznamy na dřevěné voskované destičky, do nichž psali rýtkem. Několik těchto destiček se spojovalo řemínkem, motouzem nebo kroužkem a vznikl tzv. špalíček neboli kodex. Tohoto názvu se užívalo také u pergamenových knih. Pergamen byla tenká kůže mladých domácích zvířat, která se vypnula a zapracovala vápenným blátem, oškrabala a vyhladila. Výhodou pergamenu byla jeho snadná ohebnost, také se na něj dobře psalo i kreslilo a byl téměř nezničitelný. Text bylo možné seškrabat a pergamen znovu použit. V přibližně stejné době byl vynalezen papír (hmota vzniklá zplstěním rostlinných vláken vodou na sítu). Technika jeho výroby se dostala přes celý Střední východ do Evropy přibližně až v 10. století. Jedná se o vynález ze staré Číny z doby 105 n. l., kde byl postup výroby přísně utajován.

Obr. 4 Kodex

Ve středověku knihy vznikaly v kláštrech a při císařských a královských dvorech. V raném středověku pak byla tzv. skriptoria (středověké písárny) součástí každého kláštera v západní Evropě. Středověký způsob knižní vazby však vznikl až ve 4. stol. a v jistém slova smyslu se dochoval dodnes. Svazky byly chráněny dřevěnými deskami potaženými plechy z drahých kovů. Bývaly zdobeny zlatem, slonovou kostí nebo drahokamy. Vazači knih byli proto většinou řemeslníci, jako např.: zlatník, řezbář, brusič drahokamů apod.

2.2.2 Výroba kodexů

Výroba kodexu zahrnovala několik fází. První z nich byla vlastní výroba pergamentu (později výroba papíru), dále následovalo zpracování vnější podoby knihy, vepsání textu a svázání. Do těchto fází bylo zapojeno několik lidí různých profesí. Pergamen vyráběli tzv. „**pergameníci**“, kteří se výrobou a prodejem pergamentu živili. Dalšími, jež texty přepisovali, byli **písaři**, kteří byli z řad duchovních. Psali dle písemné předlohy seříznutým husím brkem namáčeným do černého inkoustu, jehož složení se v průběhu času měnilo. Původní směs byla ze sazí a gumy zahuštěná octem, další z duběnek, gumy a vitriolu. Z jiných látek se pak získával hnědý a červený odstín. Vedle písařů pracovali na knihách také **rubrikátoři**, kteří červenými linkami (rubrica – lat. rudka) označovali začátky kapitol a odstavců. Označovali vše, co bylo třeba zvýraznit. **Illuminátor** používal jejich značení, protože většinou neuměl číst ani psát, ale pouze kreslil. Zaměřil se tedy pouze na grafické řešení knihy. Používal různé formy písma a kreslil i tzv. iniciály (úvodní velká písmena). Ta byla většinou velká přes celou stránku a měla fantastické tvary lidí, zvířat, věcí.... Pro knižní malbu pak iluminátoři používali tzv. podkresbu, jež se prováděla kovovými tužkami se stříbrným nebo olověným hrotem. Nejprve byla na lepivý podklad nanášena zlatá fólie, poté následovala malba vlastního pozadí, krajiny nebo architektury a naposled modelace postav. **Kniháři** pak knihy vázali a také s nimi obchodovali. Většinou pracovali pro univerzity či kláštery. Knihvazače zaměstnávali také panovníci a zámožná knížata. U knižní vazby bylo důležité již samotné šití, které mělo zůstat neviditelné a zakryté. Desky se pak staly místem pro kreativní výzdobu. U cenných kodexů byla již samotná knižní vazba velmi drahou záležitostí, zdobila se drahými kovy, drahokamy, perlami....

Obr. 5 Jenský kodex

2.2.3 Vynález knihtisku a jeho rozvoj

Vznik knihoven a univerzitního školství začal vyžadovat větší potřebu knih. Při univerzitách vznikaly různé instituce, které zajišťovaly vypracování opisů knih pro výuku. Na objednávku pak opisovali námezdní písaři či opisovači. Ve 14. a také v 15. stol. se již kniha stala předmětem obchodu a k velkému rozmachu knižní kultury přispěl velkou měrou vynález **knihtisku** r. 1440, jenž je spojen s postavou **Johanna Gutenberga**. Ten vyřezal a vyryl do kovu matrice (odlévací formičky s obrazy jednotlivých ručně psaných písmen). Jeho první matrice byly z olova, později z tvrdší mědi. Tisk začal uspokojovat daleko větší množství zájemců o knihy než knihy ručně psané. O knihy se tak již nezajímali pouze kněží, mniši, šlechtici, panovníci a vzdělanci, ale i prostší lidé.

Obr. 6 Gutenbergova Bible

Tiskařskému řemeslu se výborně dařilo v období humanismu, který zdůrazňoval rozvinutí všech sil člověka, důvěru v lidské poznání a rozvíjející se vědu. Tiskárny v Evropě na přelomu 15. a 16. stol. soustřeďovaly tiskaře, učence, básníky atd. Začaly vznikat první knižní trhy. Nejproslulejší z nich byl ve Frankfurtu nad Mohanem v roce 1458, jehož tradice je udržována dodnes.

Gutenbergův vynález byl tak jedinečný, že ho až do konce 18. století nikdo jiný nepředčil. Dalším pokrokem byl až v roce 1800 vynález **ručního lisu** ze železných součástek, který již využíval systému páky. Velkou výhodou byla možnost otisknout celou stránku najednou. V roce 1812 byl vynalezen **rychlolis**, jenž měl již válcové ústrojí. Jednoduchost obsluhy rychlolisu dala za vznik mnoha knihám encyklopedického rázu, které se začaly vydávat ve velkých nákladech. Avšak nutno podotknout, že tyto knihy měly ještě mnoho

nedostatků. Později se rychlolis uplatnil při tisku novin a časopisů. Dalším tiskařským strojem, který se v tomto odvětví používal, byla **rotačka**, u níž měla tisková forma válcovitý tvar. Zaoblený odlitek se upevnil na povrch formového válce a na něj se nabalila barva. Na tomto stroji se tisklo na tzv. nekonečný papír, který se musel přitlačit na onen válec jiným, tlakovým válcem.

2.2.4 Reforma knižní vazby

V 19. století došlo také k reformě knižní vazby. V předchozím století byla knižní vazba z největší části soukromou záležitostí mezi majitelem knihy a knihařem, který pouze plnil přání zákazníka. Od počátku knihtisku do 80. let 18. stol. šlo o vazby do kůže nebo pergamenu. Na přelomu 18. a 19. století se vytváří náročné kožené vazby, ale také laciné papírové v tvrdých deskách i v brožůře. Okolo roku 1820 bylo poprvé použito knihařské plátno. V průběhu 19. století se pak toto plátno stalo nejběžnějším způsobem průmyslové vazby. Nakladatelská vazba vyhovovala především nižší cenou. Zmíněné vynálezy zrychlovaly a zlevňovaly výrobu knih, která se tak stávala přímo masovým produktem. Tímto způsobem vzniklé knihy však byly mnohdy hodně nedokonalé.

2.2.5 Význam knihy v dnešní době

Knihy se pro nás dnes stala všeobecně dostupným a hromadně vyráběným předmětem běžné potřeby. Můžeme si ji koupit kdykoliv se nám zachce. Dokonce si ji můžeme i vypůjčit či stáhnout v elektronické podobě. Náš vztah ke knihám se postupem času změnil. Knihy již v dnešní době nejsou výjimečným produktem lidské činnosti, ale staly se věcí, která se dá nahradit novou. Kniha již není výsadou vyšších vrstev, ale prostředkem poznání, které je dostupné všem gramotným lidem. S technickým pokrokem úcta ke knize klesá. Cesta za poznáním v dnešní době není již tak náročná, jako byla dříve, informace si můžeme opatřit z rádia, televize či internetu. Knih bychom si však měli vážit a přistupovat k nim s úctou a to nejen my, ale také naše děti. Naučme proto děti již od raného dětství kladnému vztahu ke knihám. Je to jedna z možností, jak přispět k jejich zdravému psychickému vývoji, dát jim tak určitý vědomostní rozhled a v neposlední řadě v nich skrze knihy pěstovat úctu k tradicím našich předků a všeobecně uznávaným hodnotám. Avšak nejen výše zmíněným potřebám by měly knihy pro děti a mládež sloužit, mají i určité další důležité funkce, na které se podíváme podrobněji v další části této kapitoly.

2.3 Funkce dětské knihy

„Literární dílo plní vzhledem ke svému čtenáři či posluchači tři základní funkce: estetickou, poznávací a výchovnou. Prioritní je funkce estetická. Totéž platí i pro literaturu pro děti a mládež, s tím rozdílem, že zde funkce více odpovídají psychice dětského čtenáře, jejím zvláštnostem, potřebám a možnostem.“⁶

„V závislosti na těchto funkcích je dílo schopno působit na svého recipienta, podílí se na jeho celkovém rozvoji, ať už po stránce citové, rozumové, volní či charakterové. **Estetická funkce** je považovaná za nejdůležitější, neboť činí dílo uměleckým, posiluje jeho uměleckou stránku. Skrze ni zasahuje dílo čtenářovu emocionální složku psychiky, jeho cítění, představivost a fantazii. Učí ho vnímat krásu a vyvolává v něm estetický prožitek z četby. Ten je velice důležitý, obzvláště pro děti předškolního a mladšího školního věku, které ještě příliš nevnímají obsah a postavy knihy, ale pro něž jsou podstatné emoce a dojmy, jež si z četby odnesly. **Funkce poznávací** spočívá v rozšiřování obzoru dětských čtenářů. Každé literární dílo zobrazuje nějakou mimoliterární skutečnost, zprostředkovává reálie a poskytuje věcné informace. Má-li být funkce naplněna, je potřeba, aby byly poznatky dítěti zprostředkovány formou přiměřenou jeho věku a schopnostem. Skrze **funkci výchovnou** ovlivňuje autor, vyjadřující v díle – ať už vědomě či bezděčně – svůj postoj ke ztvárněné skutečnosti, také čtenářův postoj k ní, jeho názory, myšlení, emoce i charakter. Podporuje jeho celkový vývoj a pomáhá mu vytvořit si správné morální návyky a představy o životě. V minulosti tato funkce spočívala spíše v moralizujícím poučování než ve „vedení dítěte kupředu“ a bývala dlouho považována za funkci základní.“⁷

⁶ TOMAN, J., Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury, s. 47.

⁷ Zpracováno podle: TOMAN, J. Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury, s. 9-10.

3 Ilustrace

„Ilustrace je výtvarný doprovod knihy, který má text osvětlit a vysvětlit, učinit srozumitelnějším (lat. lustrare osvětlit, it. illustrare vysvětlit). Ilustrace mívá většinou podobu kresby, méně malby (bez kontur), ale velmi časté jsou také rytiny, mědirytiny, dřevoryty a lepty, případně koláže.“⁸

Podle A. Matějčka je pak ilustrací „každý výtvarný projev, jenž doprovází myšlenku literární, at' vědeckou, at' uměleckou, a jenž posiluje názor a představu čtenáře prostředky, jež psanému slovu nejsou dány.“⁹

Ilustraci je možné též označit za umělecký projev, který se inspiruje literárním dílem, „avšak ve vztahu k němu projevem umělecky svébytným a jemu rovnocenným... Ani ilustrace není jen obrazovým doprovodem textu, ale svébytnou obrazovou řečí, která promlouvá v mnoha rovinách.“¹⁰

S ilustrací pro děti souvisí mnoho jiných oborů jako např. historie umění, psychologie, sociologie, pedagogika, estetika a další. Hlavními rysy ilustrace pro děti by měla být především trefnost a srozumitelnost. Důležité je koncipovat ilustrace tak, aby byly přiměřené stupni psychického vývoje dítěte, pro které jsou určeny. Z tohoto důvodu pojednávají následující podkapitoly o specifikách ilustrací pro různé věkové skupiny dětí.

3.1 Ilustrace dětské knihy - mladší předškolní věk (do 3 let)

Nejčastější podobou těchto knih jsou zcela jistě obrázková leporela pro nejmenší, která bývají vždy ilustrována. Texty jsou v nich velmi jednoduché a většinou velmi krátké, objevují se v nich říkadla, hádanky, písničky nebo i krátké pohádky. Obrázková stránka knih většinou převládá nad stránkou textovou. Děti se prostřednictvím ilustrací v těchto knihách seznamují se zvířátky, objevují různé barvy atd. Dítě si spojuje prohlížení obrázků s nápodobou zvuků různých zvířátek, na které ukazuje a vrací se k nim znovu a znovu, neboť se pro něj stávají známými. Kniha a její obsah se stává pro děti oblíbeným kamarádem, kterého berou všude s sebou, dokonce i do postýlek. Znamená pro dítě kus jeho života, otvírá mu pohled do jiného světa, který je pro něj naprosto fascinující a velmi přitažlivý.

⁸ Wikipedie – otevřená encyklopedie, Ilustrace, [online].

⁹ MATĚJČEK, A. Ilustrace, s. 7.

¹⁰ HORÁČEK, R. Fenomén kniha, s. 6.

Z vlastní zkušenosti otce dvou dětí musím na tomto místě podotknout, že dnešní knižní trh je přímo přesycen knihami pro nejmenší. Na jedné straně není výjimkou, že zde najdeme knihy, ve kterých jsou vlepené kusy látek, pískavé části a jiná lákadla, která okamžitě přivábí pozornost dětí. Tyto knihy už ale vlastně nejsou knihami, ale spíše hračkami. Ilustrace v těchto knihách často vůbec neodpovídají realitě. Např.: knížka o kačence se kvůli špatné ilustraci stává knížkou o huse, zvířátka nemají reálné barvy, či jsou v knížkách pro nejmenší zobrazována málo častá a někdy i rodičům neznámá zvířátka jako je třeba dikobraz či urzon. Na druhé straně se na našem trhu objevují velice zdařilá obrázková leporela, která jsou již generacemi prověřena a neustále u dětí oblíbená. Za všechny na tomto místě vzpomenu Ladovy ilustrace lidových říkadel, která jsou znovu a znovu v mnoha výtiscích vydávána.

3.2 Ilustrace dětské knihy - starší předškolní věk (3-6 let)

V tomto věku již děti většinou navštěvují mateřské školy a jsou velice zvědavé, mnoho věcí jsou schopné si zapamatovat ihned napoprvé. Jejich schopnost soustředění však ještě není velká. Dokážou vnímat již o něco složitější obrázky a o něco delší texty než tomu bylo u předešlé věkové skupiny.

Ilustrace pro tyto děti by měly být především věrné pravdivé skutečnosti, neboť již takto malé děti jsou schopny odhalit chybná a nepravdivá vyobrazení, pokud se již někdy se skutečností v reálném životě setkaly. Obrázky by měly být příjemné, barevné, zábavné a veselé. Měly by vystihovat radost ze života a být plné pohybu, jak je to ostatně dětem tohoto věku vlastní. Ilustrace by měly doprovázet text tak, aby dítě, které ještě není schopné samo číst a čtený text pouze poslouchá, bylo schopné podle obrázků odhadnout, o čem knížka vypráví. V ideálním případě by měly knížky vést dítě k aktivnímu poslechu a spolupráci.

Ilustrace pro tuto věkovou skupinu dětí většinou výtvarně doprovází pohádky, říkadla a malé encyklopedie. V ilustracích k pohádkám se nejvíce projevuje folklór, často se zde vyobrazuje idealizovaná podoba vesnice či zámku, výjimkou není ani detailní vyobrazení přírody. Zvláštní postavení má zobrazení dobra a zla v ilustracích. Zatímco v textech pohádek se dobro a zlo odděluje velice zřetelně, v ilustracích pro tuto věkovou skupinu většinou bývá zlo obvykle zamlčováno a je zobrazen pouze jeho protiklad.

Dětská knížka je pro rodiče i pedagogy předškolních dětí důležitým pomocníkem při výchově. Pomáhá dětem rozvíjet slovní zásobu, učí je správně vyslovovat nové hlásky,

ovlivňuje jejich bystrost a citové vnímání. Knižní ilustrace rozvíjí dětskou fantazii, vybízí děti ke hře, napodobování a také k pohybu. V tomto období života je pro dítě velice prospěšné, když si rodiče najdou čas, který společně s dětmi stráví nad knihou. Mohou si s dětmi prohlížet obrázky a diskutovat nad nimi, učit se novému či jim předčítat pohádku před spaním. Tyto společné chvíle se jednou jistě zúročí a dítě s nimi získává nejen bližší pouto ke svým rodičům, ale začíná si budovat svůj vlastní vztah ke knihám.

3.3 Ilustrace dětské knihy- mladší školní věk (6-10 let) a starší školní věk (11-15 let)

Ilustrace knih pro starší děti již začíná být velice podobná ilustracím knih pro dospělé. Bez okolků se zde zobrazuje zlo, jež je patrné nejen z výrazu postav, ale také z charakteru jejich činností. Z obrazů postav můžeme vyčíst jejich charaktery i citové rozpoložení. Postavy i prostředí začínají být skutečnější a pravdivější. Opouští se od pohádkového idealizovaného vyobrazení a přechází se k realističtějším ilustracím povídek a románů. V ilustracích k bájím však pohádkové rysy zcela nemizí. Zvláštní postavení má literatura encyklopedická, učebnicová a atlasy. Ilustrátoři tohoto druhu literatury mají nelehký úkol být ve svých ilustracích naprosto pravdiví, neboť tato literatura slouží především k výuce.

Ve věku školní docházky začínají děti samy pronikat do knižního světa, neboť již většinou umí číst. Nepotřebují již rodiče nebo pedagogy jako prostředníky při vlastní četbě. Důležité však nadále je, aby i v tomto věku rodiče nenásilně vytyčovali hranice, v nichž se poznání jejich dětí bude uskutečňovat. Svůj směr zájmů, ať si pak dítě zvolí samo.

3.4 Krátký pohled do minulosti ilustrace a tiskařských technik ¹¹

Počátky ilustrace jsou spojeny s malbou, která se vyvíjela po dlouhá staletí současně s lidskou společností. Nejprve se malovalo na kameny v jeskyních, později na hliněné destičky a s objevením papyru na papyrové svitky. Kresby byly velmi jednoduchého rázu a nejčastěji zobrazovaly osoby či zvířata v každodenních situacích např. při lovu apod. Malba prošla dlouhou cestu, aby se ve středověku začala objevovat v knihách, které se již z části podobaly těm dnešním. Jak jsem již zmínil v předchozí kapitole. Tyto knihy se psaly

¹¹ Faktické informace do této podkapitoly jsem čerpal převážně z internetového zdroje <http://www.comin.cz/pismo/>.

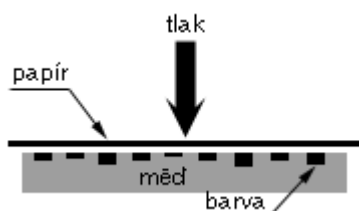
i malovaly ručně. Jejich malby se již dají považovat za jakési předchůdce dnešních ilustrací. Nazývají se knižní **iluminace** (perokresby) – barevné obrazy v rukopisech či barevné iniciály.

Již před vynálezem knihtisku se k doplnění textu různými obrázky začíná v Evropě objevovat technika **dřevořezu**, při níž se na povrchu podélně řezané dřevěné destičky, proto je tato technika někdy nazývána technikou deskotisků, vyřezávaly různé ornamenty a iniciály. Jednalo se vlastně o takový dřevěný štoček, u něhož se netisknoucí místa odstranila vyřezáváním. Před vynálezem knihtisku se tímto způsobem vytištěné obrázky lepily do ručně psaných knih.

Obr. 7 Nejstarší zachovaný dřevořez z roku 1423, sv. Kryštof

Koncem 16. století se k tisku ilustrací začala užívat technika **mědirytu**, což je vlastně typ tisku z hloubky, při němž nešlo zároveň tisknout text.

Obr. 8 Tisk z hloubky

Na přelomu 18. a 19. století, vznikly nové grafické techniky, jako je **dřevoryt**, **oceloryt** a **litografie**. Díky těmto technikám došlo k demokratizaci knih. Ceny knih začaly klesat, protože jejich výroba již nebyla tak nákladná jako dříve. V této době již vznikaly velice pěkně tištěné ilustrace knih, o něž byl velký zájem. Představme si nyní zkráceně tyto nově vzniklé grafické techniky.

Do 18. stol. hojně užívanou techniku dřevořezu zdokonalil Thomas Bewick a vytvořil tak **dřevoryt**. Dřevoryt se od dřevořezu lišil tím, že se zhotovoval z tvrdého dřeva a netisknoucí místa se odstraňovala rýtky. Ručně se vyrývaly štočky, podle nichž se pak

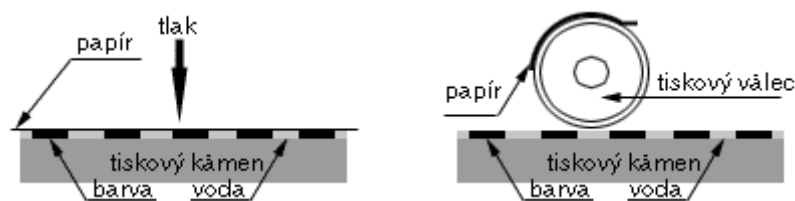
tisklo. Díky této technice se mohlo v ilustraci objevit stínování. Jedná se o typ tisku z výšky, při němž tisknouce místa jsou na tiskové formě vyvýšena nad úroveň míst netisknoucích.

Obr. 9 Tisk z výšky

Techniku **ocelorytu** vynalezl Angličan Charles Heath, což je vlastně zdokonalená technika mědirytu, kdy měděná deska byla nahrazena deskou ocelovou, která je tvrdší a déle vydrží. U ocelorytu se vlastně jedná stejně jako u mědirytu o tisk z hloubky. Tiskové formy jsou vryty do kovové desky, která se zaplní řídkou barvou. Tisknouce místa na tiskové formě jsou zde pod úrovní míst netisknutelných a barvy zbavených. Tímto způsobem vzniklé ilustrace byly velmi nákladné a vynikaly ostrými konturami. Dodnes se tento typ tisku využívá výhradně pro tisk bankovek a poštovních známek.

Další tiskařskou techniku **litografie** (kamenotisk) vynalezl Alois Senefelder. Jedná se o tisk z plochy, jež se zakládá na zvláštní vlastnosti jemnozrného vápence, který je pórovitý a vsakuje jak mastnotu, tak i vodu. Při této technice se na vyhlazený kámen kreslí tuší nebo křídou, pak se vše namočí do vody, která vnikne pouze do ploch, na něž se tuší nekreslilo. Poté se vše naválí barvou, přičemž vlhká místa se neobarví a neobtisknou.

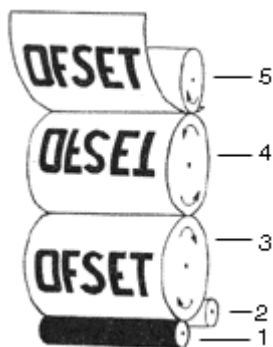

Obr. 10 Princip tisku z plochy

Na konci 19. století se objevila **fotomechanická reprodukční technika**, při níž se nejprve zhotovuje pozitiv nebo negativ předlohy a ten se pak přenáší fotomechanickou cestou na tiskovou desku. Tato nová technika postupně vytlačila všechny původní grafické techniky, které se již používaly pouze ve výjimečných případech.

Grafickými technikami, které se dnes hojně užívají, jsou především **autotypie** (typ tisku z výšky) a **offset**. Offset funguje na principu využití neslučitelnosti mastnoty barev

s vodou. Text se na papír přenáší nepřímo – původní obraz se z válce přetiskne na další válec a pak až na papír.

Obr. 11 Schema tisku v ofsetovém stroji: 1-vlhčící válec, 2-barvící válec, 3-formový válec, 4-přenášecí ofsetový válec, 5-tlakový válec s archem papíru

Ve 20. století a v současnosti se díky moderním technologiím úroveň tisku ilustrací a s ní i celá grafická podoba knih posunula značně kupředu. Vznikají stále dokonalejší počítačové programy, rozvíjí se digitalizace Vydavatel má ilustrační podklady k dispozici buď na papíře, jehož obsah může během krátké chvíle naskenovat do počítače, nebo ilustraci dostává v elektronické podobě. Dostat tuto ilustraci do knihy je dnes již velmi jednoduché. V ilustracích se objevují nejen kresby a grafiky, ale začínají se objevovat i koláže, kombinované techniky a fotografie. Ilustrace je stále více ovlivněna kresleným filmem.

3.4.1 Nástin vývoje české dětské ilustrace¹²

Na tomto místě se pokusím stručně nastínit vývoj české dětské ilustrace. Jelikož je historie české dětské ilustrace velmi bohatá, podrobněji se zmiňuji pouze o autorech, jejichž dílo bylo pro vývoj ilustrací v Českých zemích stěžejní.

„ Pojem krásné české knihy pro děti a mládež vznikl jako výsledek dlouholetého úsilí. Za jeho počátek bývá uváděno velkoryse koncipované dílo **Jana Ámose Komenského** *Orbis pictus* (1658), v němž učitel národů mimo jiné docenil též význam obrazu v knize pro děti. Záměr umělecké ilustrace se mu však nepodařilo plně realizovat.“¹³

¹² Faktické informace do této kapitoly jsem načerpal především v knize STEHLÍKOVÁ, B. Současná ilustrace dětské knihy a na internetovém portálu www.citarny.cz.

¹³ STEHLÍKOVÁ, B. Současná ilustrace dětské knihy, s. 11.

ORBIS PICTUS - Comenius

Obr. 12 Ilustrace z knihy Orbis pictus

Za průkopníka české dětské ilustrace můžeme považovat **Mikoláše Alše (1852-1913)**, který položil základy české ilustrace a současně také ilustrace dětské knihy. „V kresbách k písničkám, na motivy lidových říkadel, v kalendářích s příslovími a pranostikami podobně jako v ilustracích pohádek a veršů pro děti i v kresbách pro slabikář se neobracel na dětského čtenáře nějakou zvláštní nebo zjednodušenou výtvarnou řečí. Uplatňoval v nich tytéž principy, jako ve své tvorbě monumentální, malířské a kreslířské. Zdůraznil v nich svou lásku k vlasti, jež mu byla především láskou k domovu, jeho historii, přírodě a lidu. Soustředil se na téma domova, děj svých ilustrací, i pohádkových, situoval do prostředí svého rodného kraje, který mu byl nevyčerpatelným zdrojem inspirace stejně jako vzpomínky na vlastní dětství. Spojil zde svou realistickou kresbu s patosem monumentality, dal jí dramatičnost, nezapomínal na tvarovou vynalézavost a dekorativnost lidového umění. Čerpal z lidové tvořivosti.¹⁴“

Obr. 13 Ilustrace Jana Žižky

¹⁴ Tamtéž s. 12-13.

Na počátku minulého století tvořila skupinka Alšových vrstevníků, do níž patří: **Hanuš Schwaiger (1854-1912)**, **Artuš Scheiner (1863-1938)**, **Věnceslav Černý (1865-1936)**, **Vojtěch Preissig (1873-1944)** a **Adolf Kašpar (1877-1934)**.

Dalším zástupcem kvalitní dětské ilustrace je později tvořící **Cyril Bouda (1901-1984)**. V přibližně stejné době ilustruje i **Vlastimil Rada (1895-1962)**.

Mezi neopomenutelné malíře té doby řadíme také **Jana Zrzavého (1890-1977)**, který velice zdařile ilustroval Erbenovu *Kytici*. Podle Holešovského Zrzavý „zdůrazňuje posun smyslu díla v současné době, od lidových a národních hodnot k čistě uměleckým, které zaručují jeho trvalý význam jako díla navždy živého. Vlastní technikou ilustrací J. Zrzavého je kresba uhlem. V ní vytváří scény kompozicí v oválu i rámy alegoricky navozující pohyb od dějového průsečíku k obecné, třeba metafoře příbuzné pravdě.“¹⁵

Obr. 14 Ilustrace z knihy Kytice - Lilie

Obr. 15 Ilustrace z knihy Kytice - Vodník

V období mezi válkami tvořil vynikající malíř a ilustrátor **Josef Lada (1887-1957)**, jehož osobitý rukopis ilustrací je srozumitelný jak nejmenším dětem, tak dospělým, a to po celá desetiletí až dodnes. Vždyť ještě dnes na pultech knihkupectví můžeme vidět nová vydání jeho děl, o něž je neustále zájem. V jeho optimisticky laděných ilustracích vystupují nejčastěji děti či zvířata. Inspiroval se českým venkovem a ve svých knihách propojuje reálný svět se světem pohádkovým. Dohromady ilustroval cca 121 dětských knížek, přičemž některé z nich i sám napsal. Mezi nejznámější z jeho děl patří *Kocour Mikeš*, *O chytré kmoře lišce*, *Bubáci a hastrmani* Díky nakladatelství Albatros, které dodnes vydává spoustu jeho ilustrací, není Ladova tvorba zapomenutá. Některé z titulů se dočkaly i filmového zpracování a dodnes se s nimi setkáváme v pořadech pro děti a v cyklech Večerníčků.

¹⁵ HOLEŠOVSKÝ, Ilustrátoři s. 434.

Obr. 16 Ilustrace z knihy Kocour Mikeš Obr. 17 Ilustrace z knihy Bubáci a hastrmani

Ve stejné době tvoří i další neméně významný malíř, spisovatel a ilustrátor **Josef Čapek (1887- 1945)**. Zpočátku se zabýval převážně knižní grafikou a jeho oblíbená technika byl linoryt, při němž pracoval s linoleem, na kterém tvořil pouze velké formy bez detailů. Každý jeho knižní obal byl originální tvarem i svou barevností. V další etapě své tvorby se začíná převážně věnovat již jen kresbě, která se mnohem lépe hodí k ilustrování prózy. Čapkovy kresby byly jednoduché, v čemž spočívá jistá podobnost s Ladou. Jejich základem byla kontura, která se však na rozdíl od Lady těší značné rozmanitosti v síle, dynamičnosti i ostrosti. Josef Čapek spolupracoval jako ilustrátor se svým bratrem spisovatelem Karlem Čapkem a společně vytvořili řadu dodnes čtených a oblíbených dětských knih. Určitě nejznámější autorskou knihou Josefa Čapka je *Povídání o pejskovi a kočičce*.

Obr. 18 Obálka knihy Povídání o pejskovi a kočičce

Obr. 19 Ilustrace z knihy Povídání o pejskovi a kočičce

Dalším ilustrátorem této doby byl **Ondřej Sekora (1899-1967)**, jehož autorské knihy o Ferdovi Mravenci jsou dodnes známé a oblíbené jak ve formě knižní, tak i ve formě animovaného seriálu. Sekora v nich vtipně polidšťuje a alegorizuje svět hmyzu.

Obr. 20 Obálka knihy Ferda Mravenec

Obr. 21 Ilustrace z knihy Ferda Mravenec

Na tomto místě musím také vzpomenout postavu **Zdeňka Buriana (1905 -1981)**, jehož ilustrátorskou tvorbu lze shrnout do několika velkých tematických okruhů. Prvním z nich je ilustrace dobrodružné literatury pro děti a mládež (např. ilustrace knih Eduarda Štorcha *Lovci mamutů*, Julese Verna *20 000 mil pod mořem...*). Druhým velkým tématem jsou rekonstrukce pravěkých ještěřů a šelem. Posledním okruhem byla portrétní a volná tvorba. Nesmím zde opomenout ani do dnes velmi úspěšný film *Cesta do pravěku*, která byla přímo inspirována výtvarným ztvárněním pravěku právě podle Zdeňka Buriana.

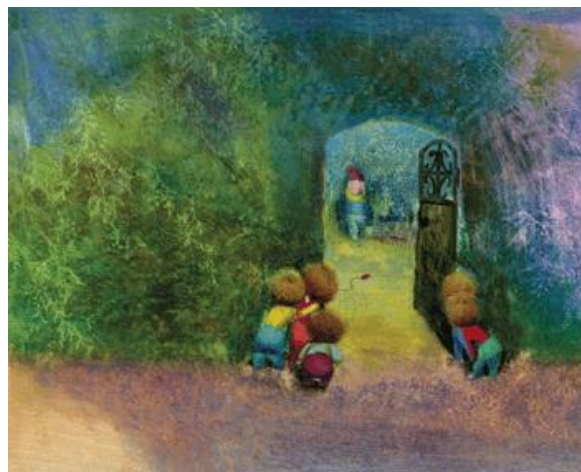

Obr. 22 Ilustrace z knihy Lovci mamutů

Nejen počátkem druhé světové války tvořili **Adolf Záborský (1909-1981)**, **Antonín Strnad (1910-1975)** a **Jiří Trnka (1912-1969)**. Poslední z jmenovaných byl všestranným umělcem. Ilustroval dětské knihy: *Miša Kulička*, *Broučci*, *Pohádky Hanse Christiana Andersena*, *Pohádky bratří Grimmů*, *Fimfárum* a další. Sám napsal a ilustroval knížku *Zahrada*, která byla filmově zpracována. Mezi Trnkův nejdůležitější odkaz budoucím generacím patří vznik loutkového filmu, u jehož zrodu stál a proslavil ho takřka po celém světě. V roce 1945 založil známé studio kresleného filmu Bratři v triku.

Obr. 23 Obálka knihy Zahrada

Obr. 24 Ilustrace z knihy Zahrada

Ve stejném roce 1945 vzniká nakladatelství Mladé fronty a Státní nakladatelství dětské knihy, pozdější Albatros. „Květen 1945 se stal mezníkem, za nímž přestala být dětská kniha soukromou záležitostí nadšených a obětavých průkopníků.“¹⁶

V této době tvoří **Ota Janeček (1919-1996)**, **Václav Sivko (1923-1974)** a **Helena Zmatlíková (1923-2005)**, jejíž obrázky i dnes najdeme v celé řadě dětských knih. Zmatlíková je držitelkou řady ocenění, z nichž nejvýznamnější je od nakladatelství Albatros za celoživotní práci s dětskou knihou za rok 2002. Zmatlíková ilustrovala více než 200 knižních titulů určených dětem, z nichž velké množství je v současné době k sehnání na pultech knihkupectví jako např.: *Vářila myšička kašičku*, *Kozí pohádka*, *Kocourek Modročko*, *O letadýlku Káněti*, *Honzíkova cesta* a další. Její kolorované kresby se svou jasností, jednoduchostí a optimismem blíží kresbám Ladovým. Ilustrace Zmatlíkové jsou velmi oblíbené i ve světě.

¹⁶ STEHLÍKOVÁ, B., s. 30.

Obr. 25 Ilustrace z knihy Kozí pohádka

Dalším známým kreslířem je, pod ilustracemi k pohádkám O Loupežníku Rumcajsovi Václava Čtvrťka, podepsaný **Radek Pilař (1931-1993)**, jehož doménou byla především schematická kresba.

Svůj vlastní styl má i **Adolf Born (*1930)**. „Je to styl veselého kreslíčího filosofa, který velmi bystře rozeznává veselé stránky života a dovede proniknout k jejich podstatě.“¹⁷ Born se nejprve proslavil jako vynikající karikaturista. Později se však karikatur vzdal a začíná se plně věnovat ilustraci. Mezi nejznámější knihy, jež ilustroval, patří: **Mach a Šebestová, Aprílová škola, Pipi dlouhá punčocha** Věnoval se také grafice. Se svými zkušenostmi z výtvarného umění zasáhl i do české kinematografie.

Obr. 26 Ilustrace z knihy Mach a Šebestová

¹⁷ Holešovský, Ilustrátoři, str. 38.

V 60. a 70 letech na poli ilustrace vyniká **Jiří Šalamoun (*1935)**. „Charakteristickým znakem jeho přístupu k ilustraci (sdílí ho s některými světovými klasiky ilustrace) je úsměvný vztah k takzvaným „pokleslým“ druhům grafiky a výtvarné tvorby: k jarmarečním obrázkům, kalendářovým kresbám minulého století apod.“¹⁸ Dalšími ilustrujícími jsou **Pavel Brom (1938-2009)**, **Karel Franta (*1928)**, **Václav Kabát (*1932)** a **Gabriel Filčík (*1946)**.

„Úroveň české dětské ilustrace udržují v současnosti rovněž autoři, kteří nespolupracují s velkými nakladatelstvími.“¹⁹ Jako např. **Oldřich Jelen (*1961)**.

3.5 Funkce dětské knižní ilustrace

Kniha by nás měla provázet již od raného dětství, přičemž její úloha je v tomto životním období nezastupitelná a může být stěžejní pro náš další psychický vývoj. První seznámení s knihou bývá za asistence rodiče či jiného dospělého, který dětem ukazuje obrázky, předčítá, či si o obsahu knihy s dětmi povídá. Dítěti se tak zcela nenásilně zprostředkovává první cesta do světa výtvarného umění. Vždyť kdo z nás by si nepamatoval alespoň jeden obrázek z oblíbené knihy v dětství? Dodnes na nás tyto známé ilustrace působí značně uklidňujícím a harmonickým dojmem. Vracíme se k nim při předčítání svým vlastním dětem a později i vnoučatům.

Důležitou součástí ilustrátorovy tvorby by měla být i příprava, při níž si autor musí ujasnit, pro jakou věkovou skupinu dětí bude kniha určena. „Obecně se uznává, že si ilustrátor při své práci na ilustraci dětské knihy má položit otázku, jak bude jeho ilustrace působit na dětské čtenáře.“²⁰ Ilustrátor musí chápat potřeby svých čtenářů a měl by se umět vcítit a vžít do jejich myšlení, aby pak děti byly schopny vnímat jeho dílo v celém jeho rozsahu.

Nelze popřít, že ilustrace v knihách pro děti má funkci **estetickou**. Kniha však sama o sobě nemusí být krásná jen napohled, ale je potřeba, aby byla pro čtenáře přínosem a pokryla jeho potřeby. Jde zde tedy i o obsah. Kniha a knižní ilustrace v ní má velký vliv na psychický vývoj dítěte, rozvíjí fantazii, tvořivost, motoriku, poznání, aktivní vnímání aj. Pro dítě však nebude přínosná, pokud bude jen kýčovitě idealistická. „... a právě proto je výsostně důležitá zodpovědnost rodičů a nakladatelství. Aby dítě bylo schopno, až vyroste, rozlišovat mezi nevalnými, falešnými a skutečnými hodnotami, musí být vedeno už

¹⁸ Holešovský, Čeští ilustrátoři, str. 360.

¹⁹ HORÁČEK, R. Fenomén kniha, str. 57.

²⁰ HOLEŠOVSKÝ, F. Ilustrace, s. 8.

odmalička dobrým směrem a musí se v něm formovat vkus, protože vkus je dovednost a tato dovednost se může brousit, zušlechťovat, rozvíjet.²¹ ... „Co rodič dítěti přečte, ukáže, vloží do rukou, to jeho ratolest přijímá jako etalon a později mívá většinou stejná měřítko.“²²

Ilustrace může mít i **terapeutickou** funkci. „Arteterapie je léčebný postup, který využívá výtvarného projevu jako hlavního prostředku poznání a ovlivnění lidské psychiky a mezilidských vztahů. Někdy bývá přiřazována k psychoterapii a jejím jednotlivým směrům, jindy je pojímána jako svébytný obor. Obvykle se rozlišují dva základní proudy, a to terapie uměním, v níž se klade důraz na léčebný potenciál tvůrčí činnosti samotné a artpsychoterapie, kde výtvořky a prožitky z procesu tvorby jsou dále psychoterapeuticky zpracovávány.“²³

Ilustrace by měla být úzce spjatá s literárním námětem, jež by měla dokreslovat a nepřetvářet. V opačném případě by mohlo dojít k dezorientaci čtenáře a ke zkreslení pochopení obsahu celého díla. Důležitá je i srozumitelnost ilustrace pro danou věkovou skupinu.

Ilustrace ovlivňuje široké spektrum oborů. Nemusíme chodit daleko, např. v pedagogice se využívá jako prostředek výuky. Dále se dotýká estetiky, psychologie, historie umění a mnoha dalších.

Knižní ilustrace si postupem času prošla nemalým množstvím proměn, které jistě dnešní podobou nekončí a její další vývoj je nezadržitelný. Knihy si dnes můžeme jedním zmáčknutím tlačítka stáhnout v elektronické podobě z internetu. Existují knihy dvojjazyčné, psané slepeckým písmem, kondenzované. Pro nejmenší pak dokonce knihy kousací, hrací, pískací, šustící, s provázky, zrcadly.... Význam tištěné knihy však nemizí a troufám si říci, že v dohledné době určitě tyto knihy neztratí na svých skrytých hodnotách. To je důvodem, proč by právě tištěné knihy s tištěnými ilustracemi neměly chybět v knihovnách malých dětí. A v neposlední řadě také protože „...je to právě ilustrace, která v řadě případů přivede dětské nečtenáře k četbě.“²⁴

²¹ RÁČZ, G. Pro časopis Csodacseruza, [online].

²² tamtéž

²³ Česká terapeutická organizace, [online].

²⁴ HUTAŘOVÁ, I. Současní čeští ilustrátoři knih pro děti a mládež, s. 4.

4 Současná ilustrace knih pro děti a mládež

4.1 Situace na českém knižním trhu

V současné době existuje na českém knižním trhu několik desítek nakladatelů a vydavatelů knih určených dětem. Skoro všichni někdy vydali nějaké knihy pro děti, avšak pouze hrstka z nich se literatuře pro děti a mládež věnuje plnohodnotně. Na pultech knihkupectví můžeme najít velice zdařilé publikace spojující v sobě kvalitní četbu s kvalitní ilustrací, avšak nekvalitní knihy s nekvalitní ilustrací nejsou výjimkou. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že knižní trh je zaplaven knížkami s líbivými ilustracemi, jejichž původ je většinou v zahraničí. Tyto knihy jsou u dětí oblíbeny především díky líbivým kresleným seriálům, které jsou často pro tyto knihy předlohou. Avšak nutno podotknout, že doopravdy kýchovitých a ilustračně nedokonalých knih, pod nimiž jsou podepsaní pouze čeští autoři, je opravdu velmi málo.

Asi každé nakladatelství má svůj okruh spisovatelů a ilustrátorů, kteří pro ně píší a ilustrují. Neznamená to však, že nemohou publikovat jinde, ba právě naopak, jen málo ilustrátorů se upíše jen jedné firmě. Většinou spolupracují s více nakladatelstvími najednou a přitom ještě provozují volnou činnost, vystavují svá díla, pomáhají při tvorbě kresleného filmu atd.

V České republice se ilustrátoři sdružují v tzv. Klubu ilustrátorů dětské knihy (dále jen KIDK), který vznikl v roce 1990. „KIDK sdružuje špičkové české ilustrátory, snaží se pečovat o udržení kvality ilustrací a výtvarné podoby dětských knih. Spolupracuje s Obcí spisovatelů, Obcí překladatelů a českou sekcí IBBY (International Board on Books for Young People) při UNESCO.“²⁵ Společně Obcí spisovatelů je klub organizátorem soutěže Zlatá stuha, což je výroční cena týkající se jen dětské knihy a je udělována autorům, překladatelům, ilustrátorům a dokonce i nakladatelům. Klub pořádá výstavy a různé prezentace české dětské ilustrace jak doma, tak i v zahraničí. Členy KIDK jsou např.: Jindra Čapek, Lucie Dvořáková, Gabriel Filčík, Olga Franzová, Renáta Fučíková, Vendula Hegerová a mnozí další.

²⁵ Klub ilustrátorů dětské knihy, homepage, [online].

4.2 Knihy pro děti a mládež v produkci vybraných českých nakladatelstvích

V této podkapitole vyberu jen několik českých nakladatelství dětské literatury, která jsou na českém trhu nejvíce viditelná a jejichž název je neodmyslitelně spjat s knižní tvorbou pro děti a mládež. Ke každé firmě pak přiřadím několik ilustrátorů, kteří ilustrovali řadu knih právě pro dané nakladatelství a jejichž tvorba pro tuto firmu byla v jejich kariéře stěžejní nebo jejichž knihy jsou obecně známé a dá se říci, že zlidověly. Připojuji vždy pro úplnost ukázky ilustrací z vybraných titulů. Jedná se tedy o jakýsi subjektivní výčet soudobé ilustrační tvorby pro děti a mládež. Připomínám také, že se jedná o současnou produkci, tudíž tituly, které ve výčtu popisují, jsou vydáním z období 2000 – 2011.

Po revoluci se trh s knihou začíná uvolňovat a vzniká velké množství nových nakladatelství a vydavatelství. Psaní knih je naprosto osvobozeno a vydávání knih je tak mnohem jednodušší. Avšak kvůli rychlosti, s jakou byly knihy vydávány, dochází bohužel k zhoršení kvality a jejich celkové podoby.

Dodnes zůstává jen málo nakladatelství, která si udržují nejen vysokou úroveň výtvarného zpracování knih, ale i úroveň knihy jako celku. Knižní trh je bohužel i v dnešní době zahlcován komerční, nekvalitní, kýčovitou, líbivou a podbízivou literaturou. Mnohdy není jednoduché se v této zvěti knih vůbec orientovat a rozpoznat v ní kvalitní a hodnotnou literaturu. Dokonce někteří autoři a ilustrátoři ke své tvorbě pro děti sami přistupují jako k podřadnému a jich nehodnému úkolu. I já sám jsem, v průběhu psaní této práce, několikrát procházel náš trh s literaturou pro děti a mládež a byl jsem doslova šokován tím, co vše si dnes můžeme za nemalé peníze na knižním trhu pro naše ratolesti koupit. Od kýčovitých a nerealisticky vypadajících zvířátek v leporelech pro ty nejmenší po deníčky a různá jiná kýčovitá lákadla pro náctileté. Budiž nám však útěchou, že ne všechna nakladatelství tento typ literatury vydávají. Existuje i několik malých nakladatelství, která produkují opravdu hodnotné knihy pro děti a mládež. Mezi ně se řadí nakladatelství Baobab, Meander, Brio, jejichž podrobnější knižní produkci se ve své práci budu věnovat. Patří sem ale také největší české nakladatelství Albatros, které si do dnešního dne uchovává svoji úroveň ve vydávání umělecky kvalitní a hodnotné dětské literatury. Umělecky již méně hodnotné knihy produkují, dle mého názoru, nakladatelství Librex, Egmont a Fragment, která ve velkém množství vydávají komerčně velmi úspěšné a mezi dětmi oblíbené knihy pro děti a mládež, jež mají většinou svůj původ mimo Českou republiku. Jejich produkcí se budu zabývat závěrem této kapitoly.

4.2.1 Nakladatelství Baobab²⁶

Baobab byl založen jako alternativní nakladatelství knih pro děti v roce 2000. Věnuje se především vydávání původních textů českých autorů, ale v jeho produkci najdeme i kvalitní překlady ze světové literatury. Autory tohoto nakladatelství jsou převážně mladí umělci, kteří rádi používají nové přístupy k ilustraci a nebojí se experimentovat. Nejsou výjimkou ani knihy, které se pohybují někde mezi ilustrovanou knihou a komiksem. Ve svých pracích se autoři Baobabu často nevěnují jen ilustraci, ale propojují v nich znalosti z mnoha dalších oborů. Výsledkem jejich snažení jsou pak většinou originální autorské knihy, které vyžadují aktivního čtenáře s fantazií a jistou dávkou soustředění. Knihy jsou většinou koncipovány, aby se s nimi pracovalo jako s celkem a ne jen s jejich částmi. Knihy jsou vždy velice dobře promyšlené a určené vždy některé věkové skupině. Můžeme vlastně říci, že tyto knihy jsou interaktivní, protože děti je často domýšlejí a dotvářejí za pomoci své fantazie.

Baobab mimo svou nakladatelskou činnost organizuje i řadu kulturních akcí, které jsou zaměřené na propagaci hodnotné literatury pro děti a mládež. V Baobabu vychází knihy v několika edicích, přičemž v edici nazvané Bohemia vychází pouze původní knihy vzniklé v Baobabu. V další podkapitole, týkající se ilustrátorů, si připomeneme právě některé z knih patřících do této edice.

5.2.1.1 Ilustrátoři nakladatelství Baobab²⁷

Juraj Horváth (*1974), vystudoval ilustraci a grafiku na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze (dále jen VŠUP). Je zakladatelem a spolujatelem nakladatelství Baobab, jež společně se svou ženou Terezou Horváthovou vede. Jeho doménou je kresba, grafika, grafický design a v neposlední řadě také ilustrace knih pro děti a mládež, jež vydává i u jiných nakladatelství. Od roku 2003 je vedoucím ateliéru ilustrace a grafiky na VŠUP. Ilustroval a graficky upravil desítky knih, z nichž za některé získal ocenění Nejkrásnější česká kniha. V roce 2001 získal za knihu *Příběhy z Parní lázně* cenu Nejkrásnější kniha světa.

²⁶ Zde uváděné faktické informace týkající se nakladatelství jsem získal na webových stránkách nakladatelství www.baobab-books.net.

²⁷ Faktické informace uvedené v této podkapitole jsem převážně čerpal z internetových zdrojů www.baobab-books.net a www.citarny.cz.

Z jeho mnoha děl vybírám jen některé, jež všechny vydal právě v Baobabu. První z nich nese název *Roches a Bžunda* (Marka Míková, 2001). Společně se svou manželkou pak vytvořil knihu *Modrý tygr* (Tereza Horváthová, 2005), která vyšla dokonce i v Japonsku a v současnosti byl podle ní v Čechách natočen film, který měl koncem února 2012 svou premiéru. Na další knize opět spolupracoval se svou manželkou a jmenuje se *Max a Saša aneb zápisky z našeho domu* (Tereza Horváthová, 2009).

Obr. 27 Ilustrace z knihy Roches a Bžunda Obr. 28 Ilustrace z knihy Roches a Bžunda

Chrudoš Valoušek (*1960) vystudoval VŠUP. Vystavoval v Čechách i v zahraničí. Za své grafiky získal několik ocenění.

Prvním jeho titulem v Baobabu je kniha *O zlaté mrkvi* (Renata Bellingerová, 2003), jež obsahuje dvě pohádky, z nichž obou plyne pro děti důležité ponaučení. Valoušek zde použil techniku barevných dřevorytů, které výborně zachycují podstatu textu a společně s ním tak tvoří nerozlučný celek, jež se vzájemně doplňuje a prolíná. Dále zde nemohu opomenout Valouškovu autorskou knížku pod názvem *Chrudošův mix přísloví* (2008), za kterou obdržel v roce 2010 cenu Nejkrásnější kniha světa.

Obr. 29 Ilustrace z knihy O zlaté mrkvi

Obr. 30 Ilustrace z knihy Chrudošův mix přísloví

Markéta Šimková (*1977) studovala VŠUP. Ilustruje knihy a čítanky.

Její první ilustrovaná kniha pro Baobab *Říkadla a kecadla* (Ivan Diviš, 2004) získala 1. místo v soutěži Nejkrásnější kniha roku 2004. Společně s Petrem Šmalcem vydává další titul s názvem *Zik a Cháta* (2008), což je téměř katastrofická pohádka pro nejmenší čtenáře, jejíž styl však nadchne i dospělé. Je to vlastně fotografický příběh recyklovaných bytostí, jež spoluvytvořili a slovním komentářem doprovodili oba autoři. S Petrem Šmalcem a dalšími Šimková ilustrovala *Šmalcovu abecedu* (2010), o níž se podrobněji zmíním níže.

Obr. 31 Ilustrace z knihy *Říkadla a kecadla* Obr. 32 Ilustrace z knihy *Zik a Cháta*

Petr Šmalec (*1974) je kreslíř věnující se grafickému designu, ilustraci a volné tvorbě. Absolvoval ateliér ilustrace a grafiky na VŠUP. Věnuje se také počítačové grafice, kresbě a low-tech filmům.

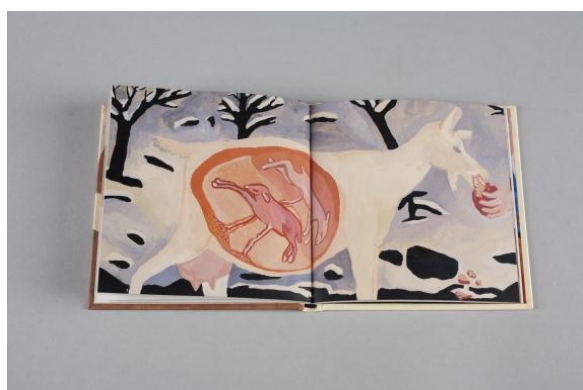
Společně s ilustrátory Jiřím Dvořákem, Markétou Šimkovou a Radkem Malým vytvořil knihu *Šmalcova abeceda* (2010). Jedná se o Abecedu, která na našem knižním trhu nemá obdoby. Děti se formou hry učí nová písmena, slova a dokonce i nové situace. Písmena jsou v knize řazena v abecedním pořadí, jak tomu ostatně bývá u všech abeced, avšak nové je zde to, že jsou zde obsažena i ta s háčky. Chybí však písmeno W. Pod každým písmenem je krátká básnička, následuje lehká hádanka, která nějakým způsobem doplňuje příběh vyprávěný obrázkem, na němž jsou nakresleny všechny věci začínající daným písmenem. Autor zde zcela promyšleně pracuje s přirozeným významem slov a s různými symboly. Kniha se dá vnímat různými způsoby a to z ní asi dělá jedinečnou knihu vhodnou pro celou rodinu.

Obr. 33 Obálka knihy Šmalcova abeceda Obr. 34 Ilustrace z knihy Šmalcova abeceda

Tereza Řičanová (*1974) absolvovala VŠUP obor ilustrace a grafika. Věnuje se volné tvorbě, ilustrovala a vytvořila několik knih v nakladatelství Baobab, které získaly ocenění Nejkrásnější kniha ČR či Zlatá stuha.

V Baobabu jí vyšla autorská ***Kozí knížka*** (2005), v níž autorka s přirozeností vypráví o věcech, které se do knih pro děti málokdy dostanou. Na obrázcích mohou děti vidět kozu Lízinku čúrat, rodit krmit mláďata... Autorka jednoduše a názorně ukazuje koloběh života, v němž dětem neskrývá ani smrt mláďat. Následuje další oblíbená autorská kniha ***Vánoční knížka*** (2006). Je to ručně malovaná knížka s ilustracemi napodobujícími dětské kresby, jež evokují příchod Vánoc. Kniha je vyprávěna z pozice sedmileté dívky. Začíná příběhem Ježíška a končí v období Velikonoc. Zatím poslední, ale neméně úspěšné, je vydání obrazového alba ***Noemova archa*** (2010), jež bylo nominováno na cenu Magnesia Litera. V obrazech se zde děti setkávají s příběhem Noema a jeho rodiny.

Obr. 35 Obálka knihy Vánoční knížka Obr. 36 Ilustrace z knihy Kozí knížka

Daisy Mrázková (*1923) malířka a spisovatelka, která vystudovala na uměleckoprůmyslové škole. Nejprve se věnovala olejomalbě a od roku 1962 také ilustruje dětskou literaturu. Později převažuje v její tvorbě perokresba, kresba barevnými tužkami

a v devadesátých letech malba vaječnou temperou. Její knihy jsou přeloženy do mnoha světových jazyků. Stala se průkopnicí žánru obrázkové knihy pro děti. V jejích knihách se prolíná lyrika s epikou. Na osudech dětí, zvířátek, přírody nebo věcí seznamuje malého čtenáře či posluchače příběhem se světem, v němž žije. Věci v jejích knihách mají své osudy, které jsou dětskými hrdiny prožívány intenzivně jako jejich vlastní. Z každého příběhu na nás dýchá lidskost, vztah k věcem a přírodě. Autorka v dětech objevuje a podporuje vzácné dětské vlastnosti, kterými jsou např.: smysl pro čest a spravedlnost.

Její nejznámější a nejčtenější knížkou pro děti je kniha *Můj medvěd Flóra*, kterou vydala poprvé v roce 1973 v nakladatelství Albatros. Kniha se stala legendou, o čemž svědčí množství reedic. Poslední vydání bylo v minulém roce 2011 právě v nakladatelství Baobab. Jedná se o příběh nalezeného opuštěného plyšového medvídka. Vlastně zde můžeme hovořit o první české obrázkové knížce pro děti od 4 do 6 let.

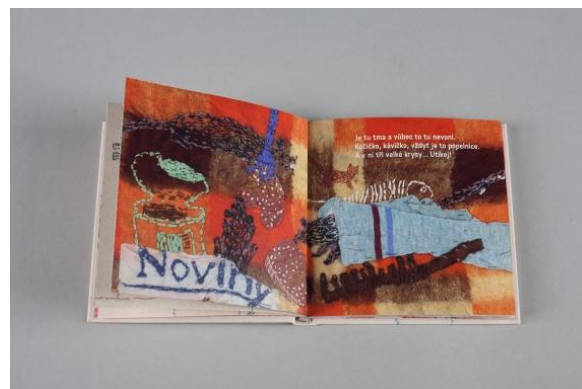
Obr. 37 a 38 Ilustrace z knihy *Můj medvěd Flóra*

A nakonec bych rád ve výčtu knih z nakladatelství Baobab s výbornými ilustracemi uvedl dvě velice zvláštní a originální autorské knihy pro děti vypracované výtvarnicemi Petrou Kubáčkovou a Evou Volfovou. Přičemž **Petra Kubáčková (*1973)** není ilustrátorkou v pravém slova smyslu, ale věnuje se háčkování, odlévání a kreslení loutek. V Baobabu jí vyšla autorská kniha *O andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse* (2006). Jedná se o knihu plnou fotografií, na kterých jsou zachyceny háčkované figurky. V malém prostoru dětského pokoje nechala autorka ožít háčkované hračky, které k sobě rády zavedou malé děti, které již znají spánek, radost, strach, hru apod. Druhá výše jmenovaná **Eva Volfová (*1979)** vystudovala VŠUP a v Baobabu ilustrovala knihu Terezy Horváthové *Kočička z kávové pěny* (2006). Kniha je neobvyklá svým kreativním provedením v podobě řetízkové ruční výšivky, která knize dodává na dotykové autentičnosti a originalitě. Látky, hadry, prachovky a utěrky Volfová proměnila v obrazy.

Obrazový i textový půdorys příběhu je situováno do intimního prostoru domova, jídelního stolu s ubrusem, šálkem kávy evokujícího vůni domova, z níž vzejde fantazijně stvořený tvar kočky.

Obr. 39 Ilustrace z knihy O andělovi,,

Obr. 40 Ilustrace z knihy Kočka z kávové pěny

4.2.2 Nakladatelství Meander²⁸

Nakladatelství bylo založeno v roce 1995, s cílem vydávat umělecky hodnotné knihy pro děti a mládež současných českých i světových autorů. Dodnes vydává výrazné a originální knihy, které můžeme právem považovat za literární skvosty. Za dobu svého působení na českém knižním trhu vydalo sice pouhých několik desítek titulů, avšak jeho význam pro pozvedávání úrovně moderní knihy pro děti a mládež je nevýslovný. Svým čtenářům nabízí hned 3 edice. První edice se nazývá Modrý slon a je to umělecká edice, ve které je prvních 100 knih autorem a výtvarníkem číslováno a signováno. Vychází převážně česky, ale někdy také anglicky. Další edice Pražské legendy vychází i v cizojazyčných verzích a edice Pro Emu se specializuje na dobrý český i světový komiks. „Snažíme se vydávat knihy, z nichž bude dětem jasné, proč se vůbec říká krásná literatura.“²⁹

²⁸ Fakta uvedená v tomto odstavci týkající se nakladatelství Meander jsem čerpal z internetových stránek nakladatelství www.meander.cz.

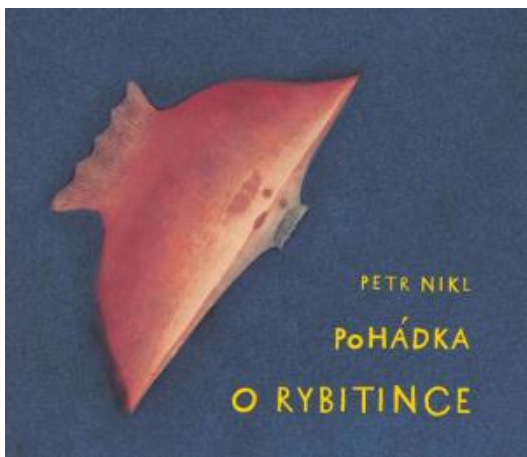
²⁹ Meander homepage, [online]

4.2.2.1 Ilustrátoři nakladatelství Meander³⁰

Petr Nikl (*1960) vystudoval Akademii výtvarného umění v Praze. Již tehdy inspirován básněmi Christiana Morgensterna píše své první texty a kreslí k nim ilustrace. Vytváří makety knížek, vymýšlí nonsensové pohádky a písně. Je všestranným umělcem: maluje, loutkaří, hraje, píše a zpívá. Pro Meander, v němž začal vydávat své autorské knihy, vytvořil logo edice Modrý slon. Je držitelem Ceny Jindřicha Chalupického (1995). Ve svých knihách pro děti výborným způsobem trénuje a rozvíjí dětskou fantazii.

V Meandru vydal svou autorskou knihu *Pohádka o Rybitince* (2001), což je poetická pohádka o malé rybce, která bojuje za záchran Obřího moře. Objevuje se zde veršovaná metafora na téma tolerance mezi lidmi. Originální barevné mezzotinty (tónované rytiny) čtenáře vtáhnou přímo do Obřího moře. *O Rybabě a mořské duši* (2002) je podobně jako předchozí titul příběh plných metafor a jemného humoru. Knihu můžeme chápat jako podobenství o věčném putování duše za poznáním. Text provází ilustrace v různých odstínech zelené barvy. Autor nás tak barvou vtahuje do hlubin mořského světa, který ve čtenáři vzbuzuje směs napětí a očekávání. Jedná se o interaktivní knihu, kde se děti navíc mohou setkat s opravdovým uměleckým ztvárněním ilustrací za pomoci klasických grafických technik tzv. mezzotint. Tato kniha získala ocenění Nejkrásnější kniha ČR 2002. V *Lingvistických pohádkách* (2006) se objektem Niklovy jeho hry stává jazyk, přesněji abeceda, do níž zcela záměrně vpouští jazykový chaos. Kniha získala řadu ocenění a na mnoho cen byla nominována. Další autorská kniha *Zá hádky* (2007) vznikla spojením pohádek a záhad, ale také docela možná i pohádek a hada. V této knize si autor nehraje jen s jazykem, ale i se samotným vyprávěním. Kniha získala Zlatou stuhu IBBY 2007 za krásnou knihu jako celek a v soutěži MAGNESIA LITERA se stala Knihou roku 2008. *Niklův blázníček* (2009) získal 1. místo v kategorii zábavná kniha LIBRI OLOMOUC (2009). Obsahem se jedná o neobyčejný atlas neobyčejných bytostí.

³⁰ Faktické informace uvedené v této podkapitole, týkající se ilustrátorů nakladatelství Meander jsem převážně čerpal z internetových zdrojů www.meander.cz a www.citarny.cz.

Obr. 41 Obálka knihy Pohádka o Rybitince

Obr. 42 Obálka knihy Pohádka o Rybabě a mořské duši

Lucie Lomová (*1964) vystudovala dramaturgii a krátce nato pracovala jako divadelní kritička a novinářka. Od roku 1991 je na volné noze a zabývá se především psaním a kreslením komiksů, knižní i časopiseckou ilustrací a kresleným humorem.

Za svou autorskou knihu *Anna chce skočit* (2006) získala Zlatou stuhu v roce 2007 a kniha byla vyhlášena Nejlepší komiksovou knihou roku 2007. Knížka je plná napětí a nádherných komiksových ilustrací. *Anča a Pepík znovu zasahují* (2006) jsou příběhy dvou chytrých a statečných myšek, které znají již tři generace dětí. Tyto příběhy patří z výtvarného hlediska k tomu nejlepšímu, co na poli komiksu v Čechách pro děti vzniklo.

Obr. 43 Obálka knihy Anča a Pepík zasahují

4.2.3 Nakladatelství Brio³¹

Brio bylo založeno v roce 1993 s cílem vydávat literaturu pro děti a mládež. Nakladatelství vydává mnoho děl světové klasické literatury, ale nezapomíná ani na vlastní tvorbu. Původní české knihy pro něj mnohdy píše noví zcela neznámí umělci. Existuje v něm několik edičních řad, jež se odlišují žánrem i tématem. Např. v edici Andersen vydává Brio výpravné knihy pohádek H. Ch. Andersena. Řada Pohádky z celého světa se pak zaměřuje na exotické pohádky a mýty dalekých nebo dávných kultur a civilizací. Většinou se jedná o kompilační díla mnoha různých autorů. Významnou edicí jsou Malé příběhy, útlá bohatě ilustrovaná autorská pohádková vyprávění, v nichž jsou ve velké míře zastoupeny knihy Strado a Varius s příběhy Martiny Skala, o nichž bude zmíněno níže. V edici Poklady světové literatury se setkáváme s klenoty světové literatury a ilustracemi Adolfa Borna. Dále pak v Briu existují edice Pohádkový kolotoč, 366 vyprávění na každý den a Příroda do kapsy.

Brio se ve srovnání s Baobabem a Meandrem mnohem více zaměřuje na zahraniční produkci, všechny tituly vycházejí mimo češtinu i ve francouzštině a jsou také distribuovány na francouzský knižní trh, na němž toto nakladatelství také působí.

4.2.3.1 Ilustrátoři nakladatelství Brio³²

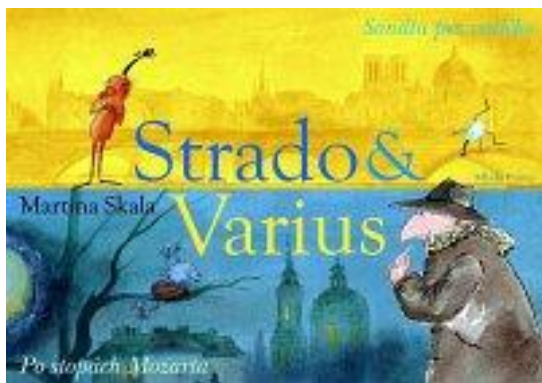
Martina Skala (*1958) výtvarnice a prozaička. Vystudovala Hollarovu výtvarnou školu, historii na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy a scénografii na DAMU. V roce 1983 emigrovala do Francie, kde se živila jako kreslířka a později spolupracovala při tvorbě filmů jako výtvarnice. Nyní žije v USA, s Evropou a Českou republikou je však stále v kontaktu. U nás její autorské knihy pro děti vychází od roku 2002 právě v nakladatelství Brio. Hlavními postavami jejích knih jsou houslista Varius a housličky Strado.

První díl čtyřdílné série napsala jako bezprostřední reakci na podněty pařížského z hudebního světa. Nazvala ji *Strado & Varius* (2002) a získala za ni ocenění Zlatá stuha. Literární část však psala až po ilustracích. V dalších pokračováních seznamuje malé dětské čtenáře vždy s některým zvoleným jevem klasické hudby. Druhá knížka má název *Strado & Varius aneb Po stopách Mozarta* (2003), třetí *Strado & Varius ve škole Johanna Sebastiana*

³¹ Podkladem pro sepsání této podkapitoly byly informace nalezené na internetových stránkách nakladatelství www.briopublishing.cz.

³² Faktické informace týkající se ilustrátorů nakladatelství Brio jsem získal na internetových stránkách nakladatelství www.briopublishing.cz a na stránkách www.citarny.cz.

Bacha (2004) a čtvrtá *Strado & Varius a léčka Rudého abbé* (2005). Ilustrovala též dvě dětské knihy Magdaleny Wagnerové *Jablečňák* (2003) a *Žabina & spol.* (2005). Autorka rozvíjí princip obrázkové knížky. Ve volnosti nakládání s textem a výtvarnou složkou díla navazuje na tradici tvůrců z minulých desetiletí, kteří jsou ve světě velice ceněni, jako je např. Květa Pacovská, Petr Sís a Josef Paleček.

Obr. 44 Obálka knihy S. a V po stopách Mozarta Obr. 45 Obálka knihy S. a V. a léčka Rudého abbé

Výše uvedená nakladatelství Baobab, Meander a Brio se zabývají vydáváním literatury pro děti a mládež hned v několika úzce specializovaných edičních řadách. V jejich pojetí dětské literatury nalezneme jistě mnoho shodných faktorů, avšak také jsou zde odlišnosti, které činí každé z nakladatelství originálním. Zatímco níže uvedený Albatros se věnuje v podstatě masové produkci českých i překladových knih pro děti a mládež, Baobab, Meander a Brio své knihy vydává v malém počtu výtisků. U knih vydaných nakladatelstvím Albatros se často setkáme s nepříliš propracovanou výtvarnou podobou knih, avšak u Baobabu, Meanderu a Bria je tomu zcela jinak. Tato nakladatelství si zakládají na dokonalém provedení ilustrací a na spolupráci s výbornými ilustrátory a umělci. Mimo ilustraci je však velmi hodnotná i typografická úprava, která je nedílnou součástí každé z knih. Tím se tyto knihy stávají uměleckými objekty, artefakty. Dokonce i zpracování písma v knize je neoddělitelnou součástí finální podoby knih. Zmíněná nakladatelství se ve své tvorbě zaměřují především na původní dětskou autorskou knihu a dávají šanci mladým neznámým autorům, kteří jsou mnohdy všestranně zaměřenými umělci, což jejich knihám dává zcela nové možnosti zpracování. Není tedy divu, že dětské knihy vzniklé v těchto nakladatelstvích často získávají mnohá ocenění.

Já sám se musím přiznat, že mi tato tři nakladatelství nebyla doposud příliš známá a to i přes fakt, že mám doma dvě malé děti, kterým knihy nezřídka kdy kupuji. Jedním

z důvodů bude asi i ten, že tato nakladatelství nevydávají vysoké sumy za reklamu svých knih jako je tomu u jiných masivně vydávajících. Dále pak také ten, že tituly výše uvedených malých nakladatelství nenajdeme ve velkých obchodech s knihami, kde většinou, kvůli pohodlí a velkému množství knih různých žánrů a autorů pod jednou střešou, sám knihy nakupují. Jsou to spíše komorní knihkupectví, která sázejí na kvalitu knih od těchto nakladatelství a tyto knihy prodávají, i když asi největší množství knih z těchto nakladatelství se zajisté dnes již prodá cestou internetových prodejen s knihami. Nutno dodat, že každé z těchto tří nakladatelství má své vlastní ilustračně velmi podařené webové stránky přímo s online prodejem vlastní produkce knih. Tato malá nakladatelství využívají granty Ministerstva kultury ČR na podporu kvalitní české dětské knihy, ze kterých např. Meander financuje většinu svých publikací. Granty však nepokrývají celou potřebnou produkci, proto hledá řada malých nakladatelů pro své, na výrobu nákladné, publikace sponzory z řad veřejnosti.

Ve výčtu následuje nakladatelství, jehož produkce jeví také vysokou známku kvality a které vydává také zvláštní formu ilustrace a to je komiksová literatura.

4.2.4 Nakladatelství Labyrint³³

Labyrint je nakladatelství a kulturní revue. Na našem trhu působí již 20 let a vydává kvalitní českou i překladovou beletrii, knihy o umění, komiksy a původní literaturu pro děti v edici Raketa. Labyrint podporuje řadu nezávislých kulturních projektů, spolupořádá mezinárodní festival KomiksFEST a podílí se na vydávání celostátního školního časopisu RedWay. Není to sice nakladatelství, které se primárně zaměřuje na literaturu pro děti a mládež, ale mezi svými autory má mimořádnou osobnost, o které by byla škoda se nezmínit, která píše i ilustruje své autorské knihy, a sice Petra Síse.

³³ Faktické informace týkající se nakladatelství Labyrint jsem čerpal z internetových stránek nakladatelství www.labyrint.net.

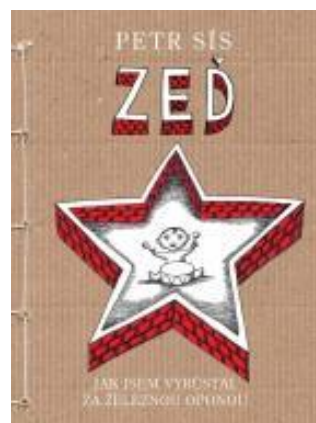
4.2.4.1 Ilustrátor nakladatelství Labyrint³⁴

Petr Sís (*1949) je mezinárodně uznávaný autor knih pro děti, ilustrátor, grafik a tvůrce animovaných filmů. Vystudoval VŠUP a The Royal College of Art v Londýně. Za svou tvorbu získal mnohá ocenění po celém světě – Zlatého medvěda v Berlíně (1980) za krátký animovaný film *Hlavy*, Ragazzi Award na Mezinárodním veletrhu dětské knihy v Boloni (2004 za *Strom života*), šestkrát obdržel cenu The New York Times. Je autorem více než dvaceti knih pro děti a mládež, natočil 26 animovaných filmů a v roce 2004 vytvořil pro stanici metra ve městě New York, kde dnes žije, nástěnnou mozaiku.

V nakladatelství Labyrint mu vyšla oceněná kniha pro děti a rodiče *Strom života* (2004), v níž se autor nechal inspirovat evoluční teorií Charlese Darwina. Je to vynalézavě sestavená a nádherně ilustrovaná kniha s velmi čtivým textem. O její popularitě svědčí překlady a vydání ve 30 různých zemích světa. Další knihou je *Tibet/Tajemství červené krabičky* (2005). Jedná se o popsání cesty do tajemné země, jak ji zažil autorův otec filmový režisér Vladimír Sís před padesáti lety. Následuje příběh o Mozartovi *Hrej, Mozarte, hrej* (2006). V roce 2007 vychází *Tři zlaté klíče*, což jsou klíče k magické Praze, které otevírají zámky starých pražských pověstí o Bruncvíkovi, o Golemovi a o mistru Hanušovi. V téže roce vychází i knížka *Zed'/Jak jsem vyrůstal za železnou oponou*, která malým čtenářům přibližuje dobu komunismu. Celobarevné vydání kombinuje komiks, kresby a autentické obrazové deníky. *Diskotéka Petra Sise* (2009) se zabývá druhou polovinou 60. let. Poslední autorovou doposud vydanou knihou v nakladatelství Labyrint je *Ptačí sněm* (2011).

Obr. 46 Obálka knihy *Strom života*

Obr. 47 Obálka knihy *Zed'/Jak jsem vyrůstal za železnou oponou*

³⁴ Faktické informace týkající se osoby Petra Sise jsem čerpal na internetovém portále www.citarny.cz.

4.2.5 Nakladatelství Albatros³⁵

V odlišné situaci než předchozí 4 zmíněná nakladatelství se ocitá nakladatelství Albatros, které je již dnes bráno za jakýsi fenomén mezi nakladatelstvími literatury pro děti a mládež na českém trhu. Vzniklo v roce 1949 jako Státní nakladatelství dětské knihy a tudíž je nejstarším nakladatelstvím na našem knižním trhu. Jeho nynější název Albatros se začíná používat až v roce 1969.

Od svého vzniku až do roku 1989 měl Albatros výhodu monopolního postavení na trhu a z této výhody čerpá vlastně velkou měrou dodnes. Na začátku byla produkce Státního nakladatelství dětské knihy ideologicky spjata s režimem, který zde vládnul. Vycházely knihy o okupaci a druhé světové válce, ale začínaly se objevovat i knihy pro děti, mezi nimiž nebyly výjimkou ani knihy autorské. Nutno podotknout, že grafická i výtvarná součást knih byla na výborné úrovni.

V období normalizace se pak nakladatelství potýká s mnoha zákazy publikování knih autorů nepohodlných režimu. Některé z děl však přesto vychází pod pseudonymy. V 80. letech se situace uklidňuje a řada děl se již může publikovat. V této době vzniká velké množství animovaných pohádek, Večerníčků a vůbec filmů pro děti.

Rok 1989 je pak pro Albatros zcela zlomový především kvůli uvolnění trhu s knihami a s tím související konkurencí ve zcela nově vznikajících nakladatelstvích. Albatros se také musí potýkat s velkým odlivem autorů, výtvarníků a redaktorů do konkurenčních nakladatelství. Od roku 1989 Albatros několikrát mění majitele a dochází k výrazným změnám v koncepci a fungování nakladatelství. Dnešní Albatros je součástí společnosti Albatros Media a.s., která vlastní také 4 další skladataelství a tudíž je v dnešní době největším nakladatelem na českém trhu.

Od roku 2002 rozšířilo nakladatelství svou produkci a v edici Albatros Plus vydává i knihy pro dospělé. Ve tvorbě pro děti a mládež se zaměřuje především na vydávání kvalitních děl osvědčených autorů jako např.: *Jak krtek ke kalhotkám přišel* – Eduard Petiška, Zdeněk Miler, *Ferdův slabikář* – Ondřej Sekora, *Pohádky z pařezové chaloupky* – Václav Čtvrtek, Zdeněk Smetana a mnoho dalších. Vydává ale také osvědčené tituly zahraniční literatury jako např.: *Harry Potter*. Produkuje knihy pro děti všech věkových kategorií – leporela, pohádky, verše, dobrodružnou i dívčí literaturu, populární a naučnou

³⁵ Faktické informace uvedené v této podkapitole týkající se nakladatelství Albatros jsem čerpal z internetových stránek nakladatelství www.albatrosmedia.cz.

literaturu, encyklopedie, příručky atd. Zároveň provozuje jedinečný Klub mladých čtenářů, jehož síť funguje už od roku 1964 v bezmála 3000 základních školách po celé republice.

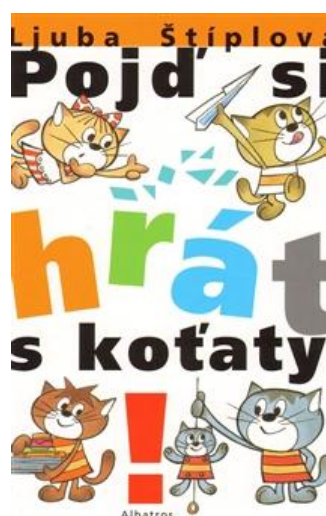
4.2.5.1 Ilustrátoři nakladatelství Albatros³⁶

Pro Albatros tvoří **Marcela Walterová (*1949)**, která se kromě knižních ilustrací věnuje i animovanému filmu. Pro ni typické je ztvárnění oblíbených zvířátek – koček. Postavičky koček jsou personifikované, mají lidské vlastnosti, oblékají se jako lidé a provozují různé činnosti stejně jako lidé.

Mezi nejznámější patří v Albatrosu vydané knihy: *Byla jedna kořata* (L. Štíplová, J. Váňa, 1999), v knižní podobě již počtvrté vychází dobrodružství kočičích kluků Macourka, Canfourka, kočičky Pacičky a rošťáka Kočičáka, které děti znají z televizních obrazovek s knižními názvy: *Pojď si hrát s kořaty* (L. Štíplová, 2003), *Pojď s kořaty do pohádky* (L. Štíplová, 2011), *Doma s kořaty* (L. Štíplová, 2008).

Obr. 48 Obálka knihy *Byla jednou kořata*

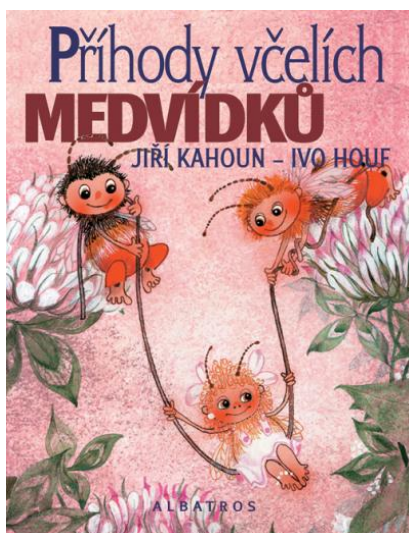

Obr. 49 Obálka knihy *Pojď si hrát s kořaty*

Znamé večerníčkové příběhy Včelích medvídků pro Albatros ilustračně zpracoval český filmový architekt a výtvarník **Ivo Houf (* 1933)**.

Jedná se o knížky Jiřího Kahouna *Příhody včelích medvídků* (2010) a *Včelí medvídci od jara do zimy* (2011). Mimo jiné se Houf výtvarně podílel na loutkovém seriálu *Miša Kulička*, který zpracoval pro Českou televizi.

³⁶ Faktické informace o ilustrátorech nakladatelství Albatros jsem čerpal z internetových stránek nakladatelství www.albatrosmedia.cz a www.citarmy.cz.

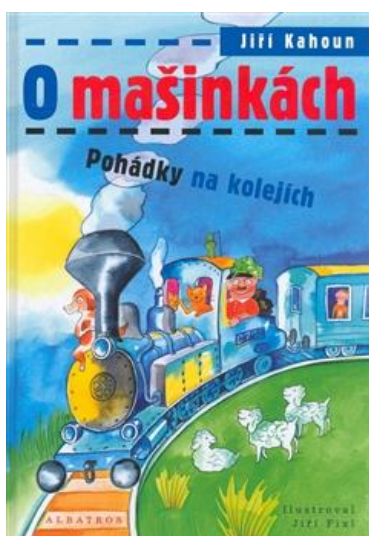
Obr. 50 Obálka knihy Příhody včelích medvídků

Obr. 51 Obálka knihy Včelí medvídci od jara do zimy

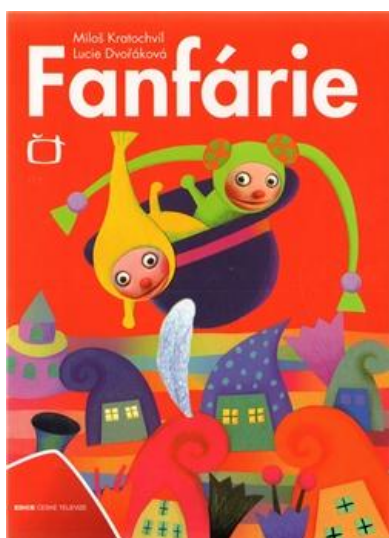
Významným výtvarníkem nakladatelství Albatros je také grafik a ilustrátor **Jiří Fixl** (*1950). Působil jako výtvarný redaktor v nakladatelství i v časopise *Mateřídouška*. V současnosti se věnuje především ilustraci pro děti a mládež, výtvarně doprovází také učebnice, spolupracuje s architekty a reklamními agenturami. Jeho ilustrace doprovází vždy humorné někdy i fantastické knížky. Je v nich jistá, jemu vlastní, humorná nadsázka. Pro různá nakladatelství ilustroval na 50 knih. Získal různá ocenění: Zlatá stuha (2000), Čestné uznání nakladatelství Albatros (2000,2002).

Z děl pro Albatros nemohu neuvést knihu J. Kahouna *O mašinkách – pohádky na kolejích* (2010).

Obr. 52 Obálka knihy O mašinkách – pohádky na kolejích

Výtvarnice **Lucie Dvořáková (*1959)** patří mezi naše nejlepší současné ilustrátory knih pro děti. Ilustruje časopisy *Mateřídouška* a *Sluníčko*, zabývá se animovaným filmem. Je několikanásobnou držitelkou ocenění Zlatá stuha (v roce 1995 za ilustrace ke knize **Počítání oveček** od Jiřího Žáčka v roce 1996 za ilustrace ke knize Jiřího Žáčka **Kdo nevěří, at' tam běží**). Za ilustrace ke knize Eduarda Petišky **Staré řecké báje a pověsti** (2002) získala Výroční cenu nakladatelství Albatros. Autorka sama říká: „Ideální je pro mne, když mohu střídat žánry: ráda ilustruji knihy pro malé děti - nečtenáře, knihy pro začínající čtenáře, např. básničky a texty Jiřího Žáčka, pohádky, ve kterých vystupuje hodně nadpřirozených bytostí. Nejvíce jsem si užívala ilustrování Petiškových Starých řeckých bájí a pověstí, bájně tvory a netvory kreslím nejraději. Ráda pracuji v klidu, za zpěvu ptactva nebo tónů hudby.“³⁷ Ve spolupráci s Českou televizí ilustrovala knihu Miloše Kratochvíla **Fanfárie** (2011).

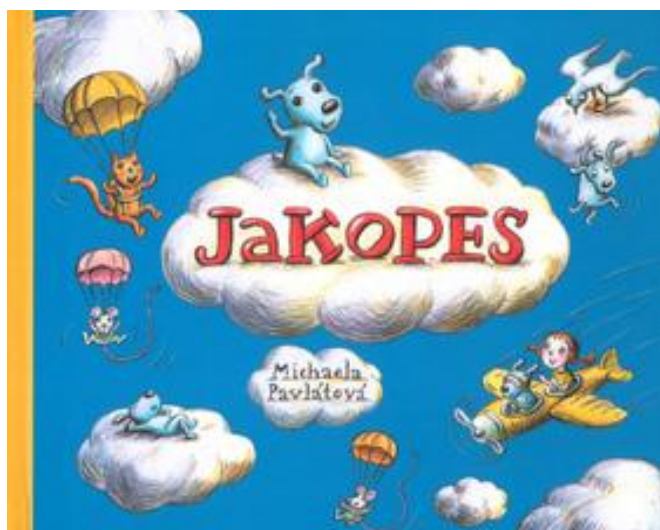

Obr. 53 Obálka knihy *Fanfárie*

Michaela Pavlátová (*1961) je nejen ilustrátorka, ale také herečka, režisérka, animátorka a scénáristka. Její animované filmy získaly řadu mezinárodních cen. Nejznámějším a nejúspěšnějším režijním počinem byl film **Děti noci**, který byl nominován na Oscara. Poslední dobou se zabývá knižní ilustrací.

V Albatrosu vydala svou autorskou knihu **Jakopes** (2005), což je knížka pro nejmenší čtenáře o tom, jak si mohou hrát s vlastní fantazií. Ilustrovala knihy u dětí populárních zahraničních autorek **Kajsa Nebojsa** (A. Lindgrenová, 2006) a **Prázdniny s Bosonožkou** (I. Kreiseová, 2007).

³⁷ HUTAŘOVÁ, I. Současní čeští ilustrátoři knih pro děti a mládež, s. 17.

Obr. 54 Obálka knihy Jakopes

Ilustrátorka a malířka **Marie Tichá (*1935)** se dnes věnuje ilustracím pro děti a spolupracuje s více nakladatelstvími. Je členkou Klubu ilustrátorů dětské knihy a v roce 2002 získala Výroční cenu nakladatelství albatros a r. 2003 Čestné uznání nakladatelství Albatros.

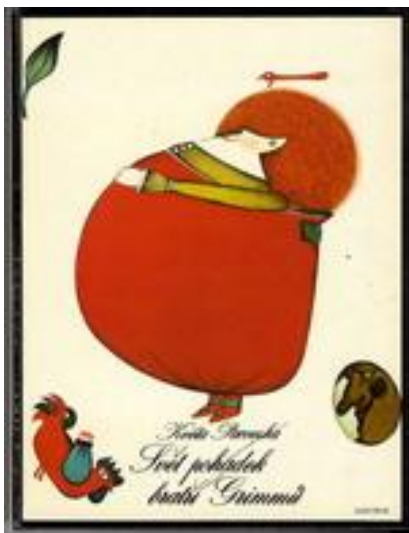
Pro již zmíněné nakladatelství ilustrovala např.: *Já chci také do školy* (A. Lindgrenová, 2003), *Pohádkový kolotoč* (J. Žáček, 2003), *Vandrovala bleška* (2006).

Obr. 55 Obálka knihy Já chci taky do školy

Zvláštní pozici v dětské ilustraci zaujímá **Květa Pacovská (*1928)**, která se proslavila nejen u nás, ale i ve světě. Její knihy jsou tak specifické, že se o nich mluví jako o nové podobě knih pro děti. Zpočátku se zabývala ilustrací dětských knih a tvorbou volných

grafik. Dominantním prvkem výtvarného myšlení Květy Pacovské vždy byla práce s grafickými znaky a samoznaky. Za svou tvorbu získala řadu mezinárodních ocenění. Mezi nejvýznamnější patří cena Hanse Christiana Andersena (1992), jež je cenou za celoživotní tvorbu a také cena Goldene Letter za nejkrásnější knihu světa. Sama ilustrátorka o knihách říká: „...knihy měly pro mne vždycky velké kouzlo. Už v raném dětství jsem vyráběla knížky vlastní a mnoho dalších krásných věcí s mojí milou babičkou, která mne mnohému naučila. Byla vychovaná v klášteře a uměla spoustu rukodělných výtvarných prací. A také jsme spolu pekly. Hlavně k Vánocům, a tak moje kolečka a čtverečky vykrajované formou z voňavého žlutého těsta, které jsem směla klást na černý vymaštěný plech, byla moje první assembláže (obrazy které mají trojrozměrný charakter).“³⁸ V Albatrosu vydala svou nejznámější autorskou knihu pro děti *Svět pohádek bratří Grimmů* (1984). Sama o této knize říká: „Pohádky bratří Grimmů jsou krásné pro svoji vysokou a hlubokou literární hodnotu. Troufla jsem si ten text nejenom přeložit, ale také trochu přepovídat, a tak loupežníci v černém lese nejsou úplně skutečnými loupežníky. Změnila jsem na jejich konci to kruté. Když je někdo přetržený vejpůl, tak ho prostě pokropíme živou vodou. Při své práci jsem nebyla sama, pomáhal mi Dupynočka (postavička z knížky). Pomohl mi vybrat čtyři z 220 pohádek bratří Grimmů a zase je tam pečlivě vrátit.“³⁹

Obr. 56 Obálka knihy Svět pohádek bratří Grimmů

Ačkoliv se Albatros stále snaží udržovat literární a výtvarnou hodnotu dětské knihy, kterou se v minulosti proslavil, doba se velmi změnila a s ní prošel mnoha proměnami i samotný Albatros. Především kvůli velké konkurenci ostatních nakladatelství na trhu

³⁸ CHARVÁTOVÁ, P. Květa Pacovská - první dáma dětské fantazie, citarny [online].

³⁹ tamtéž

s dětskými knihami, které ročně vydávají velké množství knih, je Albatros v mnoha případech nucen měnit výsledný vzhled knihy, její grafickou úpravu i výtvarné zpracování. Ve velkém nakladatelství, přestože je zaměřené na knihu pro děti, se totiž tolik neexperimentuje a nevyhledávají se noví autoři, jako se spíše sází na jistotu a již osvědčenou kvalitu dříve vydaných a dnes jen oprášených knih a znovu vydaných knih. Čas věnovaný shánění vhodného výtvarníka, precizní typografii nebo vzhledu knižních desek si dnes velká nakladatelství nemohou dovolit příliš ztrácet. Neznamená to však, že by redakce na kvalitní výtvarnou stránku zcela zanevřela, volí jen nejefektivnější cestu k úspěchu na trhu. Jakýsi kompromis mezi kvalitou a komercí.

4.2.6 Nakladatelství Fragment⁴⁰

Nakladatelství Fragment vzniklo v roce 1991 pod názvem Jan Eisler – Fragment a od května 2007 funguje jako nakladatelství FRAGMENT, s.r.o. Nakladatelství se zaměřuje na původní i převzaté tituly beletrie pro děti a mládež a populárně naučné literatury pro děti a mládež, učebnice, slovníky a průvodce. Vydává také populárně naučnou literaturu a beletrii pro dospělé. Nakladatelství založilo svůj knižní klub (KKF), který zprostředkovává jednodušší cestu k dětem.

5.2.6.1 Ilustrátoři nakladatelství Fragment⁴¹

Markéta Vydrová (*1968) je výborná česká výtvarnice a ilustrátorka. Nejvíce knih vydala v nakladatelství Fragment, spolupracuje však s mnoha dalšími. Začínala ilustracemi humoristických časopisů. Její tvorba se vyznačuje hravostí a fantazií. Její postavičky jsou často usměvavé. Pracuje na volné noze jako ilustrátorka a zaměřuje se především na ilustraci knih pro děti. V letech 2007-2010, po dobu trvání časopisu Pojd' si hrát, byla jeho kmenovou ilustrátorkou a autorkou hlavních průvodcovských postav. Ilustruje knihy pro dospělé a učebnice pro ZŠ. V listopadu 2008 založila se spisovatelem Milošem Kratochvílem autorskou dvojici, která v roce 2009 zahájila spolupráci na knihách pro děti. Miluje humor,

⁴⁰ Faktické informace užitě v tomto odstavci jsem čerpal z internetových stránek nakladatelství www.fragment.cz.

⁴¹ Faktické informace týkající se spisovatelů nakladatelství Fragment jsem získal na internetových stránkách www.fragment.cz a www.citarny.cz.

nadsázku, hravost, nonsensy a absurdity, výtvarné a slovní hříčky a nejrůznější ulítlé a posunuté věci se zachováním inteligentně humorného nadhledu.

V nakladatelství Fragment ilustrovala několik dělů *Správné party* (D.Kühnl 2007-2010), autorské leporelo *Statek plný zvířátek* (2007) a další.

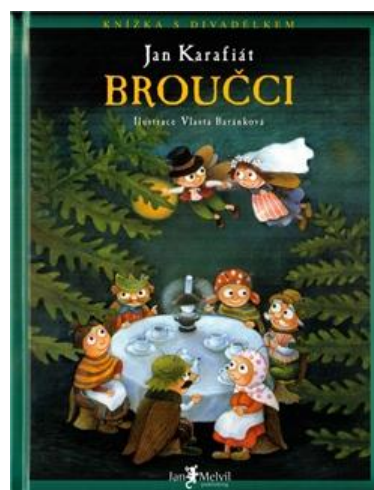
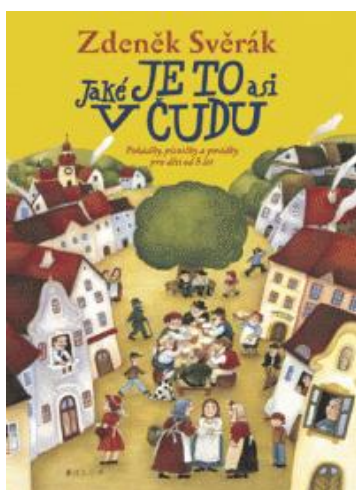

Obr. 57 Obálka knihy Správná parta a tajemství přístavu

Významnou malířkou, grafičkou a ilustrátorkou, která ilustrovala několik knížek pro vydavatelství Fragment, je **Vlasta Baránková (*1943)**. Malovat začala až v roce 1983. Spolupracovala s nakladatelstvími v Čechách i v Německu. Do dnešní doby ilustrovala více než 50 knižních titulů, z nichž asi čtvrtina byla vydána v zahraničí. Svoji tvorbu prezentovala na desítkách výstav jak u nás, tak i v zahraničí. Na přelomu let 1989-1990 byla jedním ze zakládajících členů Sdružení výtvarných umělců a teoretiků TT KLUB Brno. Spolupracuje s filmem a televizí. V současnosti je členkou Klubu ilustrátorů dětské knihy v Praze. Tvorba Vlasty Baránkové se vyznačuje hravostí a nekontrastní barevností. Má dokonalou prostorovou orientaci a do obrázku natěsná jinak široké pole pohledu.

Pro Fragment ilustrovala knižní edici s názvem Zdeněk Svěrák dětem (jedná se o bestseller). První v řadě byla kniha pohádek a textů známých písniček Zdeňka Svěráka *Jaké je to asi v Čudu* (2003) s hravými ilustracemi. Dalším ilustračním počinem byla Svěrákova knížka *Když se zamiluje kůň* (2004) a poté následovala písničková knížka Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře *Mám v hlavě myš Lenku* (2006), kterou si dětská čtenářka zamilovali stejně jako jejich písničky. Knížka obsahuje texty, noty a akordy a především kouzelné, prostorové obrázky Vlasty Baránkové. Roku 2007 následovala knížka Jiřího Žáčka s názvem *Velká kniha básniček, říkanek a pohádek*.

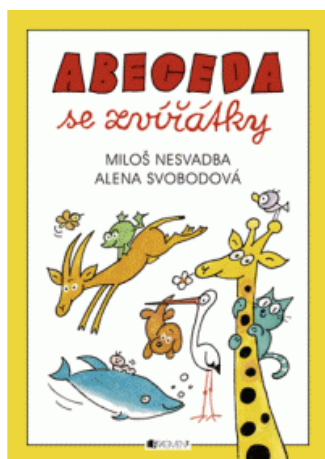
Za svůj profesní život získala spoustu krásných ocenění, např. Zlatá stuha za ilustrace ke knize *Pohádky Bratří Grimmů* (nakl. Aventinum: Praha, 1998), Výroční autorská cena nakladatelství Fragment za knihu Z. Svěráka *Jaké je to asi v Čudu* (2003) a *Když se zamiluje kůň* (2004). A Zlatá stuha za knihu M. Motlové *Český Špalíček* (Knižní klub, 2006). Jistě stojí také za zmínku, že ilustrovala *Broučky* od J. Karafiáta (2009) v nakladatelství Jan Melvil Publishing s nádhernými ilustracemi soudkového efektu.

Obr. 58 Obálka knihy Jaké je to asi v Čudu

Obr. 59 Obálka knihy Broučci

Všestranný umělec **Miloš Nesvadba** (*1925) je jistě nejznámější jako ilustrátor knížek pro děti. Je dlouholetým členem činohry Národního divadla, jeho kresby se objevovaly ve spoustě českých novin a časopisů. V oblasti kreslení je samoukem, jeho výrazné obrázky jsou dětem blízké. Vytvořil příběhové kreslené seriály na vlastní námět, ilustroval veršované pohádky a hlavně i lustroval přibližně 50 knížek pro děti, z nichž ty nejnovější vyšly právě v nakladatelství Fragment. Jedná se o tituly Vlasty Svobodové *Knižka pro malé čarodějky* (2008) a *Abeceda se zvířátky* (2009).

Obr. 60 Obálka knihy, Obr. 61 a 62 Ilustrace z knihy Abeceda se zvířátky

Akademická malířka **Jiřina Lockerová (*1957)** se věnuje ilustraci vědeckých a dětských knih. Od roku 1998 se zabývá více volnou tvorbou – malbou obrazů. V poslední době se orientuje i na malbu osobních obrazů a karet s terapeutickým účinkem.

V nakladatelství Fragment publikovala nádherné realistické ilustrace zvířátek k leporelům *Mlád'ata* (2008), *Máme rádi zvířata* (2004), *Roztomilá mlád'ata* (2008/2010) a *Na dvoře* (2008).

Obr. 63 Obálka knihy Roztomilá zvířátka

4.2.7. Nakladatelství Librex⁴²

Firma Librex vznikla v roce 1990 mezi prvními firmami, které začaly vznikat po pádu komunismu. Z původně malé distribuční firmy s pěti zaměstnanci se postupně rozrostla v jednu z největších firem provozujících knihkupectví po celé republice. Od roku 1997 má firma vlastní výrobu leporel. Knihy vyrábí v různých zemích světa a spolupracuje s mnoha zahraničními firmami a nakladatelstvími.

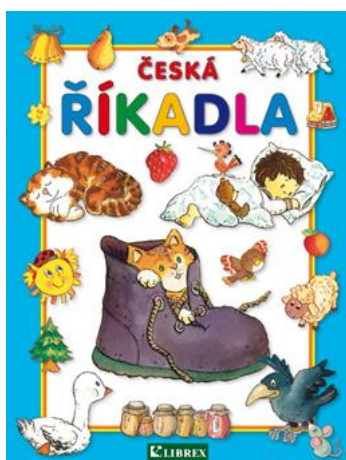
4.2.7.1. Ilustrátoři nakladatelství Librex⁴³

Adolf Dudek (*1964) může být považován za hlavního ilustrátora nakladatelství Librex. Absolvoval Lidovou konzervatoř v Ostravě. Dodnes ilustroval nesčetné množství knižních titulů, časopisů, omalováněk, obalů na CD a pohlednic. Používá tradiční výtvarné techniky, ale také se snaží držet krok s modernizací společnosti a tak ke své práci používá

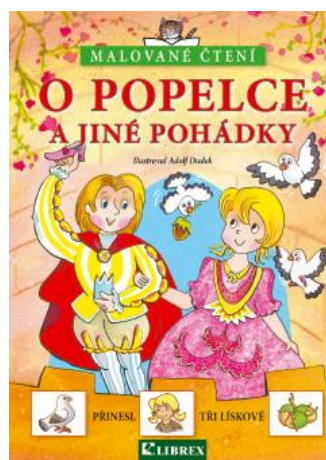
⁴² Faktické informace o nakladatelství jsem čerpal z internetových stránek www.librex.cz.

⁴³ Faktické informace týkající se ilustrátorů nakladatelství Librex jsem čerpal z internetových stránek nakladatelství www.librex.cz a www.citarny.cz.

tablet, díky němuž kreslí přímo do počítače. Ilustrace vzniklé touto cestou se však hodí pouze do určitých médií, ruční ilustraci však nemohou nahradit. Jeho obrázky mají nepřiliš výraznou konturu, zato ale jasnou, veselou barvu. Za nakladatelství Librex prodal dohromady více než 3 miliony knížek a to mu přineslo titul Nejprodávanější ilustrátor dětských knih. Pracuje také na výtvarném doprovodu časopisu Sluníčko. Dudek ilustroval řadu leporel např.: *Domácí zvířátka*, *Byl jeden domeček*, *Polámal se mraveneček* aj. Pro děti předškolního a mladšího školního věku ilustroval z knižní edice Malované čtení *Pohádky pro malé děti* (2004), *O Popelce a jiné pohádky* (2008) aj., z edice Česká říkadla např.: *Kočka leze dírou*, *Vařila myšička kašičku* aj. Z další produkce Librexu: *Velká obrázková abeceda* (2007), *První čtení pro kluky a holky* (2008), *Povídej pohádku* (2009), *Česká říkadla* (2011) aj.

Obr. 64 Obálka knihy Česká říkadla

Obr. 65 Obálka knihy O Popelce a jiné pohádky

4.2.8. Nakladatelství Egmont ČR⁴⁴

Jedním z největších vydavatelů knih pro děti je nakladatelství Egmont ČR, které je součástí světové firmy Egmont International Holding, která sdružuje firmy ve 32 zemích světa. Česká větev vznikla v roce 1990. Ve své velké produkci se Egmont zaměřuje na překlady, vlastní výhradní právo na knihy Walta Disneyho, což potvrzuje v mnoha edičních řadách nazvaných například disky, Barbie, Asterix, Víly, Auta, Bořek stavitelDisneyovské postavičky prostřednictvím nakladatelství Egmont zahrnují děti nespočtem knih, které se snaží zaujmout pouze populárními a vzhledově atraktivními kresbami postaviček, které děti znají z televize. Pro tyto knihy je charakteristická nízká výtvarná úroveň

⁴⁴ Faktické informace použité v této kapitole jsem čerpal z internetových stránek nakladatelství www.egmont.cz.

zpracování, obaly jsou často líbivě barevné a křiklavé. Bohužel však tyto knihy dětem obsahem nic nového, podnětného a originálního nepřinášejí. Pro úplnost zde uvádím některé tituly tohoto nakladatelství: *Medvídek Pú. Nejlepší kamarádi* (2011), *Auta. Knižka na rok 2012* (2011).

Obr. 66 Obálka knihy Medvídek Pú

Obr. 67 Obálka knihy Auta knížka na rok 2012

5 Praktická část

V této části práce bylo mým úkolem výtvarně zpracovat text určený dětem, tzn. vytvořit k němu nejen ilustrace, ale i přebal celé knihy, jež má obsahovat min. 2 dvoustrany. Jelikož se jedná o text určený dětem a já sám na pedagogické fakultě, připravující mě na práci s dětmi, studuji, chtěl jsem do vlastního výtvarného zpracování textu zapojit děti. Oslovil jsem tedy pana ředitele Základní školy Tursko, s prosbou, zda bych nemohl s dětmi nějaké ilustrace v hodinách výtvarné výchovy vytvořit. Se souhlasem vedení školy jsem si pak vybral výtvarnou výchovu ve 4. a 5. třídě. Jelikož se jedná o malotřídku 4. a 5. třída má společnou výuku a tudíž i hodiny výtvarné výchovy. Prodiskutoval jsem s dětmi jejich úkol a zeptal se jich, jakou knihu by rády výtvarně zpracovaly. Většina z nich se usnesla na knize Honzíkova cesta, autora Bohumila Říhy a ilustrátorky Heleny Zmatlíkové, kterou všichni znají z hodin čtení a českého jazyka. Děti pak jednoduše pastelkami nakreslily obrázky inspirované touto knihou. Během tvoření ilustrací jsem dětem předčítal kapitoly z Honzíkovy cesty, aby byla inspirace opravdu dokonalá. Děti jsem nechal pracovat volně a do procesu tvorby ilustrace jsem již žádným způsobem nezasahoval. Výsledkem bylo 8 ilustrací, které jsem hodlal dále do knihy použít.

Celá kniha vzniklá na motivy knihy Honzíkova cesty se skládá z 11 listů včetně přebalu o velikosti 34 x 24 cm. První strana z tvrdého světle zeleného papíru o rozměrech 34 x 24 cm obsahuje název knihy a mé jméno, vše velkými písmeny. Na obrysy písmen jsem použil černou fixu a samotná písmena pak vybarvil temperou v kombinaci s akrylovou barvou. V názvu knihy tak kombinuji červenou barvu se žlutou a ve vlastním jméně pak používám již barvu červenou.

Další stránka, tentokrát již uvnitř knihy, tvořená tmavě zeleným tvrdým papírem opět o rozměrech 34 x 24, obsahuje vlepený žlutý papír obdélníkového tvaru, který jsem po stranách sestříhal ozdobnými nůžkami. Na tomto obdélníku se nachází červený vlepený papír, v tomto případě již měkký, klasický, obsahující okrasným písmem tištěný mnou vybraný text z knihy Honzíkova cesta.

Následuje modrá stránka z tvrdé čtvrtky, na kterou jsem nalepil obrázek vypracovaný žákem ZŠ Tursko, který byl nakreslen na měkký bílý klasický papír. Vlevo na dvoustranu vzniklou otočením první zelené stránky knihy jsem nalepil žlutý opět ozdobnými nůžkami ostříhaný tvrdý papír se jménem žáka, který obrázek vytvořil. V tomto případě to byl Kája.

Tímto způsobem jsem pokračoval dále až na konec knihy, přičemž vždy na pravou část dvoustrany jsem vlepil obrázek nakreslený dítětem a na levou stranu dvoustrany jsem

nalepil cedulku se jménem autora obrázku. Při práci jsem používal různé barvy tvrdých papírů, černou fixu, temperové barvy, akrylové barvy a nůžky na ozdobné stříhání.

Zadní stránka přebalu knihy má barvu červenou a modrou. Knihu jsem svázal nití a na svázáním vzniklý hřbet vlepil žlutý ozdobnými nůžkami sestříhaný papír o velikosti 24 x 7 cm, na kterém se opět objevuje název knihy a mé jméno. Na přední stranu přebalu jsem nalepil ozdobnou 0,4 cm širokou bílou stuhu.

Na celou takto vytvořenou knihu jsem vyrobil další samostatný obal v podobě jakéhosi pouzdra o velikosti 34 x 24 cm a o šířce 8 mm, do kterého je možno celou knihu zasunout. Tento obal tvoří po třech stranách slepené dvě stránky barevných papírů o velikosti 34 x 24 cm. Na titulní stranu bylo použito modré čtvrtky, na které se opakuje název knihy a mé jméno z vlastního přebalu knihy. Název i jméno jsem vytvořil stejnou technikou a za užití stejných výtvarných potřeb jako u přední strany obalu vlastní knihy. Po bocích, které vznikly ohnutím papírů nalepených ze třech bočních stran velkých papírů, jsem pak nalepil žlutou, zelenou a červenou čtvrtku. Zadní strana tohoto pouzdra již neobsahuje žádný text. Na přední i zadní stranu velkých papírů jsem vytvořil dekoraci z trojúhelníků zelené a modré barvy sestřížených vroubkovanými nůžkami.

Musím se přiznat, že výtvarné práce na knize mě bavily a při vlastním zpracování knihy jsem myslel i na to, že by si takovouto či podobnou knihu mohli udělat i žáci základní školy. Také proto jsem při tvorbě obalu a vnitřní části knihy použil snadno dostupné a ne příliš drahé materiály, které si může zakoupit každý z nás. Snažil jsem se, aby obal knihy byl pro děti poutavý již na pohled svou barevností, ale také jednoduchostí. Vždy jsem vybíral barvy, které se k sobě určitým způsobem hodí a nepřekrývají se. Vytvořit pouzdrový obal knihy mě napadlo z čistě praktického hlediska. Jelikož už jako malé dítě jsem při četbě a manipulaci s knihou zcela nevědomky a nechtěně její obal často natrhl či jinak poničil, chtěl jsem tuto svou knihu pouzdem ochránit před případným poničením. Tento obal slouží hlavně k uložení knihy, při jejím přenášení a různých dalších manipulacích s ní.

6 Využití ilustrace v pedagogické praxi

Jak jsem již v práci zmínil, dětská kniha a její četba hraje nezastupitelnou roli ve výchově a vzdělání dětí. Kniha se většinou stává pro své mladé čtenáře jakýmsi pomyslným klíčem k dosud nepoznanému světu výtvarného umění.

S knihou jako takovou se v pedagogické praxi pracuje již mnoho let. Při vstupu do školy dětem slouží k nácviku čtení a učitel ji většinou využívá nejen v hodinách českého jazyka i v dalších letech školní docházky. Avšak v hodinách výtvarné výchovy již přítomnost knih není tak častá. Co takhle zkusit propojit výtvarnou výchovu s českým jazykem a literaturou? Vždyť toto oborové propojení se samo nabízí. Kniha přece obsahuje jak jazykovou, tak výtvarnou složku. Jak ale pracovat s knihou ve výtvarné výchově? Knihu by mohli žáci třeba dovytvářet, tzn. doplnit text knihy dalšími vlastními ilustracemi a použít tak různé techniky. Dále by mohli pracovat s písmem, dokreslovat iniciály, přepisovat části textu ozdobným písmem aj. V neposlední řadě by mohli pracovat i s knižní vazbou, při jejíž tvorbě by se fantazii meze nekladly. Můžeme postupovat logicky dále a zkusit s žáky vytvořit základy animovaného filmu, či různé postavičky vymodelovat, dát za vznik loutkám, maňáskům, pozadí, divadlu, divadelnímu představení, kostýmům... Tato snaha by mohla vyvrcholit vlastním nastudováním divadelního představení, které by se mohlo odehrávat ve spolupráci s předmětem dramatické výchovy. Knihu by se mohli žáci pokusit i sami graficky upravit na počítači a využít tak svých znalostí z předmětu informatika.

Z tohoto výčtu je patrné, že využití ilustrace při vlastní výuce a její zakomponování do mezipředmětových projektů se zcela nabízí. Záleží již na každém učiteli, jak tyto možnosti využije.

7 Závěr

Přes historii a významné mezníky týkající se ilustrací dětských knih jsem se v práci dostal až k současné dětské knižní ilustraci. Při psaní práce jsem se zaměřil na popis současné situace na knižním trhu v České republice a na práci určitých nakladatelství, která jsou s dětskou knihou neodmyslitelně spjata. Snažil jsem se popsat problémy a peripetie, s kterými se četná nakladatelství při tvorbě a vydávání knih často potýkají a také vyslovit svůj vlastní názor na tuto situaci.

Ačkoliv knihy určené dětem v naší zemi vydává mnoho nakladatelství, existuje jen málo z nich, které to opravdu umí a z jejich tvorby je vidět, že chtějí dětem poskytnout něco více, než jen pasivní čtení. Důležité je, nepodlehnout reklamám velkých společností a vytvořit si na vše svůj vlastní názor, ten pak našim dětem předávat a ukázat jim, že neexistují jen knihy s kýčovitými ilustracemi nemající obsahovou hloubku, ale také krásné české autorské knihy pro děti, které jen čekají na to, až se dostanou do rukou vnímavého malého čtenáře.

V praktické části jsem pak velice rád spolupracoval s žáky ZŠ Tursko, kteří si vlastně sami vybrali text, který by měli výtvarně zpracovat. Musím přiznat, že jejich výběr mě samotného velice potěšil, neboť knihu Honzíkova cesta znám od dětství a nyní jsem měl možnost si ji znovu oprášit a s ní se znovu dostat do svých dětských let. Hodně dlouho jsem přemýšlel, jak celou výtvarnou část uchopit, nakonec myslím, že v jednoduchosti provedení a dostupnosti materiálů, jsem vytvořil knihu, která aspiruje na to, být u dětí úspěšná formou své vazby, krásným textem s ještě krásnějšími a hlavně autentickými dětskými ilustracemi.

V pedagogické části nabízím vlastní nápady na práci s ilustrací při vyučování na základní škole.

Na úplný závěr své práce bych ještě rád vyslovil myšlenku, že toto široké téma by si jistě zasloužilo komplexnější zpracování ve formě diplomové práce, jejímž obsahem by byl i vlastní průzkum trhu s knihami určenými dětem a vypracování podrobného dotazníku, týkajícího se knih pro děti a mládež a jejich ilustrací, který by byl předložen samotným dětem.

8 Seznam použitých obrázků

Obr. 1 *Autorské – umělecké knihy Květy Pacovské*, dostupné z http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=717:pacovska-kvta&catid=29:ilustratori-cesko&Itemid=4206.

Obr. 2 *Zápis na hliněnou destičku*, dostupné z <http://infogramotnost.netstranky.cz/lekce-informacni-gra/lekce-c-6-jak-vznikl.html>.

Obr. 3 *Svitek*, dostupný tamtéž.

Obr. 4 *Kodex*, dostupný tamtéž.

Obr. 5 *Jenský kodex přelom 15. a 16. st.*, Město Babylon, dostupné z http://www.nm.cz/Knihovna-NM/img/rukopisy/jensky-kodex-babylon_1.jpg.

Obr. 6 *Gutenbergova Bible*, první strana knihy Gensis. R. 1654-1655, dostupné z <http://ceskebudejovice.casd.cz/technicky-pokrok-ve-sluzbach-reformace/>.

Obr. 7 *Nejstarší zachovaný dřvořez z roku 1423, sv. Kryštof*, dostupné z <http://www.comin.cz/pismo/tisk/71.html>.

Obr. 8 *Tisk z hloubky*, dostupné z <http://www.comin.cz/pismo/tisk/72.html>.

Obr. 9 *Tisk z výšky*, dostupné z <http://www.comin.cz/pismo/tisk/71.html>.

Obr. 10 *Princip tisku z plochy*, dostupné z <http://www.comin.cz/pismo/tisk/73.html>.

Obr. 11 *Schema tisku v ofsetovém stroji*, dostupné z <http://www.comin.cz/pismo/tisk/73.html>.

Obr. 12 KOMENSKÝ, Jan Ámos. *Ilustrace z knihy Orbis pictus*, dostupné z <http://www.digibooks.cz/literatura-ceska/175-jan-amos-komenska.html>.

Obr. 13 ALEŠ, Mikoláš. *Ilustrace Jana Žižky*, dostupné z <http://www.umelci.estranky.cz/clanky/mikolas-ales.html>.

Obr. 14 ZRZAVÝ, JAN. *Ilustrace z knihy Kytice - Lilie*, dostupné z <http://www.galerie09.cz/galerie/autori/zrzavy-seznam.html>.

Obr. 15 ZRZAVÝ, JAN. *Ilustrace z knihy Kytice – Vodník*, dostupné z <http://www.galerie09.cz/galerie/autori/zrzavy-seznam.html>.

Obr. 16 LADA, JOSEF. *Ilustrace z knihy Kocour Mikeš*, dostupné z <http://hrusice.muzeumompv.cz/>.

- Obr. 17 LADA, JOSEF. *Ilustrace z knihy Bubáci a hastrmani*, dostupné z <http://hrusice.muzeumompv.cz/>.
- Obr. 18 ČAPEK, JOSEF. *Obálka knihy Povídání o pejskovi a kočičce*, dostupné z <http://www.enej.cz/item/1477947/>.
- Obr. 19 ČAPEK, JOSEF. *Ilustrace z knihy Povídání o pejskovi a kočičce*, dostupné z <http://www.enej.cz/item/1477947/>.
- Obr. 20 SEKORA, ONDŘEJ. *Obálka knihy Ferda Mravenec*, dostupné z http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1852:ondej-sekora--slavna-legenda-eske-ilustrace&catid=93:osobnosti-profilu&Itemid=4143.
- Obr. 21 SEKORA, ONDŘEJ. *Ilustrace z knihy Ferda Mravenec*, dostupné z http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1852:ondej-sekora--slavna-legenda-eske-ilustrace&catid=93:osobnosti-profilu&Itemid=4143.
- Obr. 22 BURIAN, ZDENĚK. *Ilustrace z knihy Lovci mamutů*, dostupné z http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=177:burian-zdenk&catid=29:ilustratori-cesko&Itemid=4206.
- Obr. 23 TRNKA, JIŘÍ. *Obálka knihy Zahrada*, dostupné z <http://www.studiotrnka.cz/edice-jiri-trnka/zahrada>.
- Obr. 24 TRNKA, JIŘÍ. *Ilustrace z knihy Zahrada*, dostupné z <http://www.studiotrnka.cz/edice-jiri-trnka/zahrada>.
- Obr. 25 ZMATLÍKOVÁ, HELENA. *Ilustrace z knihy Kozí pohádka*, dostupné z http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=842:zmatlikova-helena&catid=29:ilustratori-cesko&Itemid=4206.
- Obr. 26 BORN, ADOLF. *Ilustrace z knihy Mach a Šebestová*, dostupné z <http://www.creativoas.cz/adolf-born.php>.
- Obr. 27 HORVÁTH, JURAJ. *Ilustrace z knihy Roches a Bžunda*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/roches-bzunda>.
- Obr. 28 HORVÁTH, JURAJ. *Ilustrace z knihy Roches a Bžunda*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/roches-bzunda>.
- Obr. 29 VALOUŠEK, CHRUDOŠ. *Ilustrace z knihy O zlaté mrkvi*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/o-zlate-mrkvi>.

Obr. 30 CHRUDOŠ, VALOUŠEK. *Ilustrace z knihy Chrudošův mix přísloví*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/chrudosuv-mix-prislovi>.

Obr. 31 ŠIMKOVÁ, MARKÉTA. *Ilustrace z knihy Říkadla a kecadla*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/rikadla-kecadla>.

Obr. 32 ŠIMKOVÁ, MARKÉTA, *Ilustrace z knihy Zik a Cháta*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/zik-chata>.

Obr. 33 ŠMALEC, PETR. *Obálka knihy Šmalcova abeceda*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/smalcova-abeceda>.

Obr. 35 ŘÍČANOVÁ, TEREZA. *Obálka knihy Vánoční knížka*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/vanocni-knizka>.

Obr. 36 ŘÍČANOVÁ, TEREZA, *Ilustrace z knihy Kozi knížka*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/kozi-knizka>.

Obr. 37 MRÁZKOVÁ, DAISY. *Ilustrace z knihy Můj medvěd Flóra*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/muj-medved-flora>.

Obr. 38 MRÁZKOVÁ, DAISY. *Ilustrace z knihy Můj medvěd Flóra*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/muj-medved-flora>.

Obr. 39 KUBÁČKOVÁ, PETRA. *Ilustrace z knihy O andělovi, noční můře, statečném medvídkovi, hodném slonovi, opici a divoké huse*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/o-andelovi-nocni-mure-statecnem-medvidkovi-hodnem-slonovi-opici-divoke-huse>.

Obr. 40 VOLFOVÁ, EVA. *Ilustrace z knihy Kočička z kávové pěny*, dostupné z <http://www.baobab-books.net/kocicka-z-kavove-peny>.

Obr. 41 NIKL, PETR. *Obálka knihy Pohádka o Rybitince*, dostupné z <http://www.meander.cz/141-pohadka-o-rybitince>.

Obr. 42 NIKL, PETR. *Obálka knihy Pohádka o Rybabě a mořské duši*, dostupné z <http://www.meander.cz/134-o-rybabe-a-morske-dusi>.

Obr. 43 LOMOVÁ, LUCIE. *Obálka knihy Anča a pepík zasahují*, dostupné z <http://www.meander.cz/166-anca-a-pepik-zasahuji>.

Obr. 44 SKALA, MARTINA. *Obálka knihy Strado a Varius po stopách Mozarta*, dostupné z <http://www.knihyprodeti.cz/91-beletrie/4959-strado-amp-varius-sonata-pro-vajicko-po-stopach-mozarta/>.

- Obr. 45 SKALA, MARTINA. *Obálka knihy Strado a Varius a léčka rudého abbé*, dostupné z <http://www.knihyprodeti.cz/65-hlavni-strana/6192-strado-varius-a-lecka-rudeho-abbe-bazar/>.
- Obr. 46 SÍS, PETR. *Obálka knihy Strom života*, dostupné z <http://www.labyrint.net/kniha/120/strom-zivota>.
- Obr. 47 SÍS, PETR. *Obálka knihy Zed'/Jak jsem vyrůstal za železnou oponou*, dostupné z <http://www.labyrint.net/kniha/104/zed-jak-jsem-vyrustal-za-zeleznou-oponou>.
- Obr. 48 WALTEROVÁ, MARCELA. *Obálka knihy Byla jednou kořata*, dostupné z <http://www.kosmas.cz/knihy/155644/byla-jednou-kotata/>.
- Obr. 49 WALTEROVÁ, MARCELA. *Obálka knihy Pojd' si hrát s kořaty*, dostupné z <http://www.kosmas.cz/knihy/162859/pojd-si-hrat-s-kotaty/>.
- Obr. 50 HOUF, IVO. *Obálka knihy Příhody včelích medvídků*, dostupné z <http://www.beletrie.eu/knihy/prihody-vcelich-medvidku.html>.
- Obr. 51 HOUF, IVO. *Obálka knihy Včelí medvídci od jara do zimy*, dostupné z <http://www.kosmas.cz/knihy/165017/vceli-medvidci-od-jara-do-zimy/>.
- Obr. 52 FIXL, JIŘÍ. *Obálka knihy O mašinkách - pohádky na kolejích*, dostupné z <http://www.kosmas.cz/knihy/142079/o-masinkach/>.
- Obr. 53 DVOŘÁKOVÁ, LUCIE. *Obálka knihy Fanfárie*, dostupné z <http://www.kosmas.cz/knihy/152618/fanfarie/>.
- Obr. 54 PAVLÁTOVÁ, MICHAELA. *Obálka knihy Jakopes*, dostupné z <http://www.arara.cz/product/157791>.
- Obr. 55 TICHÁ, MARIE. *Obálka knihy Já chci taky do školy*, dostupné z <http://www.kosmas.cz/knihy/162353/ja-chci-taky-do-skoly/>.
- Obr. 56 PACOVSKÁ, KVĚTA. *Obálka knihy Svět pohádek bratří Grimmů*, dostupné z <http://www.melcer.cz/svet-pohadek-bratri-grimmu-15995p.html>.
- Obr. 57 VYDROVÁ, MARKÉTA. *Obálka knihy Správná parta a tajemství přístavu*, dostupné z <http://www.fragment.cz/nabidka/knihy-pro-deti-a-mladez/dobrodruzstvi-a-detektivky/dobrodr-a-detekt-pro-cten-do-9-let/spravna-parta/spravna-parta-a-tajemstvi-pristavu-s34512857>.

Obr. 58 BARÁNKOVÁ, VLASTA. *Obálka knihy Jaké je to asi v Čudu*, dostupné z <http://www.fragment.cz/nabidka/knihy-pro-deti-a-mladez/basne-rikadla-pisnicky/basnicky-rikadla-a-pisnicky/jake-je-to-asi-v-cudu-s15107250>.

Obr. 59 BARÁNKOVÁ, VLASTA. *Obálka knihy Broučci*, dostupné z <http://www.kosmas.cz/knihy/162595/broucci/>.

Obr. 60 NESVADBA, MILOŠ. *Obálka knihy Abeceda se zvířátky*, dostupné z <http://www.predskolaci.cz/?s=abeceda+se+zv%C3%AD%C5%99%C3%A1tky>.

Obr. 61 NESVADBA, MILOŠ. *Ilustrace z knihy Abeceda se zvířátky*, dostupné z <http://www.predskolaci.cz/?s=abeceda+se+zv%C3%AD%C5%99%C3%A1tky>

Obr. 62 NESVADBA, MILOŠ. *Ilustrace z knihy Abeceda se zvířátky*, dostupné z <http://www.predskolaci.cz/?s=abeceda+se+zv%C3%AD%C5%99%C3%A1tky>

Obr. 63 LOCKEROVÁ, JIŘINA. *Obálka knihy Roztomilá zvířátka*, dostupné z http://www.fragment.cz/rozsirene-hledani/vysledek-hledani/?param_search=1&nazev=roztomil%E1+ml%E1%EFata&x=0&y=0.

Obr. 64 DUDEK, ADOLF. *Obálka knihy Česká říkadla*, dostupné z <http://www.librex.cz/nakladatelstvi/index.php?st=det&k=635>.

Obr. 65 DUDEK, ADOLF. *Obálka knihy O Popelce a jiné pohádky*, dostupné z <http://www.librex.cz/nakladatelstvi/index.php?hledane=O+popelce+a+jin%E9+poh%E1dky&x=0&y=0&st=kat&hl=1>.

Obr. 66 *Obálka knihy Medvidek Pú. Nejlepší kamarádi*, dostupné z <http://www.egmont.cz/cz/edice/medvidek-pu/>.

Obr. 67 *Obálka knihy Auta – knížka na rok 2012*, dostupné z <http://www.egmont.cz/cz/edice/auta/>.

9 Seznam použitých zdrojů

9.1 Seznam sekundární literatury

BALEKA, J. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0609-5.

BOHATCOVÁ, M. a kol. *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha: Panorama, 1990. ISBN neuvedeno.

DOHNALOVÁ, M. *Slovník antropologie občanské společnosti*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2006. ISBN 80-7204-443-5.

HALADA, J. *Člověk a kniha. Úvod do nakladatelské specializace*. Praha: Univerzita Karlova, 1993. ISBN 80-7066-767-2.

HAZARD, P. *Knihy, děti a lidé*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

HAMAN, A. *Úvod do studia literatury a interpretace díla*. České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice, 1997. ISBN neuvedeno.

HOLEŠOVSKÝ, F. *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1989. ISBN 13-777-89 09/15.

HOLEŠOVSKÝ, F. *Glosy k vývoji české ilustrace pro děti*. Praha: Albatros, 1982, ISBN 13-871-82 12/19.

HOLEŠOVSKÝ, F. *Ilustrace pro děti – tradice, vztahy, objevy*. Praha: Albatros, 1977. ISBN neuvedeno.

HORÁČEK, R. *Fenomén kniha: Výtvarná výchova a umění knihy*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4727-3.

HORÁK, F. *Dějiny písma, knihy a knihtisku*. Praha: Výzkumný osvětový ústav, 1957. ISBN neuvedeno.

HUTAŘOVÁ, I. *Současní čeští ilustrátoři knih pro děti a mládež*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2004. ISBN 80-211-0485-6.

CHALOUPKA, O. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria publishing, 1995. ISBN 80-85865-40-8.

- KNEIDL, P. *Z historie evropské knihy: Po stopách knih, knihtisku a knihoven*. Praha: Svoboda, 1989. ISBN 80-205-0093-6.
- KREJČA, A. *Techniky grafického umění: průvodce pracovními postupy a dějinami originální tiskové grafiky*. Praha: Artia 1981. ISBN neuvedeno.
- KULKA, T. *Umění a kýtč*. Praha: Thorst, 2000. ISBN 80-7215-128-2.
- MATĚJČEK, A. *Ilustrace*. Praha: Nakladatelství Jan Štenc, 1931. ISBN neuvedeno.
- PAVLÁT, L. *Tajemství knihy*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Albatros, 1988. ISBN 13-858-88.
- PISTORIUS, V. *Jak se dělá kniha*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-516-2.
- SMITH, R. *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. Praha: Slovart, 2000. ISBN 80-7209-245-6.
- TOBOLKA, Zdeněk. *Knihy: Její vznik, vývoj a rozbor*. Praha: Orbis, 1949. ISBN neuvedeno.
- TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: PFJU, 1992. ISBN 80-7040-055-2.
- STEHLÍKOVÁ, B. *Cesty české ilustrace v knize pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1984. ISBN neuvedeno.
- STEHLÍKOVÁ, B. *Současná ilustrace dětské knihy*. Praha: Albatros, 1984. ISBN neuvedeno.
- URBANOVA, S. *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století. (Reflexe české tvorby a recepce)*. Olomouc: Votobia, 2004 neuvedeno.
- VÍCH, Z. *Vybrané kapitoly o umělecké ilustraci*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. ISBN 80-7041-450-2.

9.2 Seznam citovaných internetových zdrojů

VALOCH J., *Škola konceptuální tvorby*, Autorské knihy [online], dostupné na <http://concept.avu.cz/studijni-texty-study-scripts/collatanea-prosperova-knihovna/kniha/autorske-knihy/lang/cz-cs/> cit. 11. 1. 2012.

ŠEJN, M, *Škola konceptuální tvorby*, Autorské knihy [online], dostupné na <http://concept.avu.cz/studijni-texty-study-scripts/collatanea-prosperova-knihovna/kniha/autorske-knihy/lang/cz-cs/> cit. 11. 1. 2012.

Wikipedia otevřená encyklopedie [online], dostupné na (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Ilustrace>) cit. 25. 10. 2011.

CHARVÁTOVÁ, P., *Květa Pacovská - první dáma dětské fantazie*, citarny [online], aktualizováno 14. 6. 11, dostupné na http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=722:kveta-pacovska-prvni-dama-dtske-fantazie&catid=94:rozhovory&Itemid=4138, cit. 25. 10. 2011.

RÁCZ, G., *Jak bezpečně rozpoznat kýč v ilustracích*, citarny [online], aktualizováno 20. 2. 2012, dostupné na http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2326:ilustrace-knihy-kyc-egmont-fragment&catid=54:souvislosti&Itemid=4153, cit. 24. 2. 2012.

Arteterapie v ČR, *Arteterapie v České republice*, definice oboru, arteterapie [online], dostupné na <http://www.arteterapie.cz/>, cit. 24. 2. 2012.

Klub ilustrátorů dětské knihy, home page, klub ilustrátorů [online], aktualizováno 20. 5. 2009, dostupné na <http://www.klubilustratoru.cz/cz/home.html>, cit. 11. 1. 2012.

9.3 Sekundární internetové zdroje

<http://www.albatrosmedia.cz/>

<http://www.almanachlabyrint.cz>

<http://www.baobab-books.net/>

<http://www.briopublishing.cz/>

<http://www.citarny.cz/>

<http://www.comin.cz/pismo/>

<http://www.egmont.cz/>

<http://www.fragment.cz/>

<http://www.ilustrace-marketa-vydrova.estranky.cz/>

<http://www.ilustratori.net>

<http://www.knihovnaberoun.cz/akce/dejinyknihy.html>

<http://www.kosmas.cz/>

<http://www.labyrint.net/>

<http://www.librex.cz/nakladatelstvi>

<http://www.meander.cz/>

<http://www.moravska-galerie.cz/moravska-galerie/o-galerii/sbirky/bibliofilie-a-umelecka-knizni-vazba.aspx>

<http://offi.cz/Autorska%20kniha.html>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana

<http://www.moravska-galerie.cz/>